

FORTE:
Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd

FORSKNING FÖR EN HÅLLBAR SOCIALTJÄNST

Strategisk forskningsagenda för det tioåriga nationella forsknings-programmet Hållbar socialtjänst

Forte, september 2026
ISBN: 978-91-88561-70-1

Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd
Magnus Ladulåsgatan 65, 118 27 Stockholm
Telefon: 08-775 40 70, e-post: forte@forte.se
www.forte.se

FÖRORD

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, Forte, har fått i uppdrag av regeringen att inrätta och bedriva ett tioårigt nationellt forskningsprogram för en hållbar socialtjänst.

Programmet ska bidra till en långsiktigt hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst genom att stärka den vetenskapliga kunskapen inom området och förbättra förutsättningarna för att forskning ska komma till användning i praktik, styrning och policyutveckling. Den strategiska forskningsagendan utgör utgångspunkten för Fortes arbete med programmet. Agendan är ett levande dokument som kan revideras och utvecklas under programmets gång.

Forskningsagendan har tagits fram av Forte och bygger till stor del på en behovsinventering som genomfördes under 2025–2026. Inventeringen omfattade dokumentstudier, en öppen konsultation för skriftliga inspel samt olika former av dialog med forskare, praktiker, myndigheter och företrädare för socialtjänstens professioner och målgrupper. Det huvudsakliga arbetet med forskningsagendan har bedrivits av Isabelle Karlsson, Michelle Bornestad, Elsa Paladino och Isabelle Monell.

Forte vill rikta ett varmt tack till alla som har bidragit med kunskaper, underlag och erfarenheter i arbetet med den strategiska forskningsagendan.

Stockholm 2026-09-14

Jonas Björck
Generaldirektör

Isabelle Karlsson
Forskningssekreterare

Innehåll

1. Inledning *7*

1.1 Bakgrund 7
1.2 Disposition 7
1.3 Läsanvisning 8

2. Nationellt forskningsprogram för en hållbar socialtjänst *9*

2.1 Strategiska utgångspunkter 9
2.2 Programmets ramar och inriktning 11
2.3 Programmets tematiska spår 13
2.4 Forskningsansatser 14
2.5 Tvärgående frågor och perspektiv 16
2.6 Agendans betydelse för programmets utlysningar och genomförande 18
2.7 Programlogik 19

3. Underlag till programmets utformning och inriktning *25*

3.1 Programmets kontext och förutsättningar 25
3.2 Resultat av behovsanalysen 32
3.3 Slutsatser 47

4. Referenser *51*

Bilaga 1:
Metod- och processbeskrivning *53*

Bilaga 2:
Svensk socialtjänstforskning *58*

SAMMANFATTNING

Forskningsprogrammet *Hållbar socialtjänst* är ett tioårigt nationellt forskningsprogram som genomförs av Forte på uppdrag av regeringen under perioden 2025–2034. Regeringen har avsatt 20 miljoner kronor för programmet 2026, och aviserat en successiv ökning till cirka 140 miljoner kronor per år från 2028. Programmet ska bidra till en långsiktigt hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst genom att stärka den vetenskapliga kunskapen om socialtjänstens metoder, insatser, arbetssätt, organisering och utveckling samt förbättra förutsättningarna för att forskning kommer till användning i praktik, styrning och policyutveckling. Programmet omfattar hela socialtjänstens verksamhetsområde, inklusive verksamhet enligt LSS samt relevanta gränsytor mot andra delar av välfärdssystemet.

PROGRAMMETS KONTEXT OCH UTGÅNGSPUNKTER

Programmet genomförs i en tid då socialtjänsten står inför omfattande förändringar och betydande utmaningar. 2025 trädde en ny socialtjänstlag i kraft som innebär en tydligare inriktning mot förebyggande arbete, ökad tillgänglighet och en mer kunskapsbaserad praktik. Det innebär ett högt förändringstryck samtidigt som verksamheterna har resurs- och kompetensutmaningar och det råder stora skillnader i lokala förutsättningar. För att socialtjänsten långsiktigt ska kunna möta invånarnas behov krävs utveckling av såväl det klientnära arbetet som de organisatoriska och samhälleliga förutsättningar som påverkar socialtjänstens möjligheter att fullgöra sitt uppdrag.

Ett centralt mål för programmet är att bidra till en stärkt vetenskaplig grund för arbetet mot en hållbar socialtjänst. I programmet förstås en hållbar socialtjänst som en socialtjänst som både kan möta aktuella behov av stöd, skydd och omsorg och samtidigt bidra till att förebygga framtida sociala problem och behov. Begreppet aktualiserar både frågor relaterade till det individ- och befolkningsinriktade sociala arbetet och frågor på organisations- och systemnivå.

UTMANINGAR OCH BEHOV SOM PROGRAMMET SKA SVARA MOT

Forskningsagendan bygger till stor del på en behovsinventering som genomfördes under 2025–2026. Genom dokumentstudier, en öppen konsultation för skriftliga inspel och olika former av dialog med forskare, praktiker, myndigheter och företrädare för socialtjänstens professioner och målgrupper inventerades utmaningar och behov som programmet bör adressera. Dessa behov sammanfördes till tematiska kluster i en stegvis och iterativ analysprocess och därefter utvecklades och validerades behovsbilden tillsammans med representanter för programmets intressenter.

En övergripande slutsats från arbetet är att en hållbar socialtjänst aktualiserar breda forsknings- och utvecklingsbehov som spänner över såväl klientnära arbete som socialtjänstens organisations- och systemnivå. Det framträder ett tydligt behov av forskning som ger konkret vägledning för praktik, styrning och policyutveckling, men också forskning om socialtjänstens funktionssätt och kvalitet ur ett brukar- och invånarperspektiv och forskning som tillsammans med behovsägare utforskar

och utvecklar lösningar på nya eller långvariga problem och utmaningar. För att svara mot hela behovsbilden behöver programmet möjliggöra flera olika typer av forskning.

En annan slutsats är att socialtjänstforskningens förutsättningar behöver stärkas på olika sätt, bland annat genom stärkt kunskapsutbyte och samverkan mellan forskning och praktik samt genom utveckling av forskningsmiljöer, forskningskapacitet, utrymme för forskning i verksamheter, data, infrastruktur och former och strukturer för samverkan.

PROGRAMMETS INRIKTNING OCH GENOMFÖRANDE

Behoven som framkom i analysen har omvandlats till fyra tematiska spår samt ett antal tvärgående perspektiv och särskilt angelägna forskningsansatser. Tillsammans utgör dessa ett ramverk som fungerar som utgångspunkt för programmets forskningsfinansiering.

De fyra tematiska spåren är:

- Forskning för kunskapsbaserade bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt
- Forskning för en förebyggande och tillgänglig socialtjänst
- Forskning för stärkt samspel och samverkan inom och mellan organisationer
- Forskning för en kunskapsbaserad och långsiktigt hållbar socialtjänst

Utöver de fyra tematiska forskningsspåren finns det kunskaps- och utvecklingsbehov inom ett antal frågor och perspektiv som skär tvärs över temana. Programmet omfattar därför även forskning med fokus på jämlikhet och jämställdhet, personcentrering, rättigheter, inflytande och delaktighet, implementering och utmönstring, utveckling samt digitalisering och artificiell intelligens. Forskning med fokus på barns rättigheter och perspektiv och hur detta omsätts i praktisk verksamhet har hög relevans inom samtliga tematiska spår.

Det finns ett tydligt behov av att finansiera och främja högkvalitativ praktiknära forskning och forskning med utvärderande och problemlösande ansatser, men även beskrivande forskning behöver kunna finansieras när sådan saknas och behövs.

Programmet välkomnar forskning från flera olika discipliner och tvär- och mångvetenskapliga samarbeten ska främjas när sådana kan bidra till högre relevans och nytta. Socialt arbete är i dag det dominerande ämnet inom svensk socialtjänstforskning och kan förväntas utgöra navet för den långsiktiga kunskapsuppbyggnad som programmet ska bidra till.

Forskningen som finansieras inom programmet ska hålla hög vetenskaplig kvalitet, svara mot behov och utmaningar och kunna komma till nytta i utveckling av socialtjänsten. Några viktiga verktyg för att åstadkomma detta utgörs av utformning av utlysningar, val av bidragsformer utifrån olika syften och mål samt utveckling av krav och bedömningskriterier. Att främja ändamålsenlig samverkan mellan forskning, praktik och brukare i såväl planering som genomförande av forskningen är en central strategi för att stärka forskningens relevans, kvalitet och nytta.

Under programmets inledande år planeras i huvudsak breda och öppna utlysningar som omfattar samtliga tematiska spår och perspektiv i programmet. Med utgångspunkt i löpande uppföljning och analys av inkomna och beviljade ansökningar, fördjupade behovsanalyser samt dialog och samverkan med intressenter planeras därefter för mer riktade utlysningar över tid.

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

I regeringens forsknings- och innovationsproposition *Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta* (Prop. 2024/25:60) fick Forte i uppdrag att etablera ett nytt tioårigt nationellt forskningsprogram för en hållbar socialtjänst. Programmet ska bedrivas i enlighet med det tidigare regeringsuppdraget att inrätta nationella forskningsprogram (U2017/02404/F). För 2026 avsattes 20 miljoner kronor för programmet och därefter beräknades 30 miljoner kronor 2027 och 40 miljoner kronor 2028 för detta ändamål. Från och med 2027 ska Forte inom ramen för sitt forskningsanslag avsätta ytterligare 100 miljoner kronor för programmet, vilket innebär att programmet från och med 2028 har en förväntad budget på omkring 140 miljoner kronor per år.

Alla nationella forskningsprogram ska utgå från en strategisk forskningsagenda, vilket framgår av det regeringsuppdrag som ligger till grund för programmen (Uppdrag att inrätta nationella forskningsprogram, U2017/02404/F). Agendan ska klargöra forskningsprogrammets syfte, mål och inriktning och presentera de strategier och aktiviteter som ska vägleda programmets genomförande.

Agendan ska bidra till att den forskning som finansieras svarar mot identifierade kunskapsbehov inom området. Den ska ge forskare en tydlig bild av programmets mål och inriktning, och därigenom möjliggöra för dem att bedöma om kommande utlysningar är relevanta att söka medel inom.

Vidare ska agendan bidra till transparens gentemot uppdragsgivare och andra berörda aktörer genom att tydliggöra hur Forte har tolkat uppdraget och arbetar med det. Den ska även fungera som ett underlag för planering samt uppföljning och utvärdering av forskningsprogrammet.

Den strategiska forskningsagendan är ett levande dokument som kan komma att revideras och uppdateras under programmets gång.

1.2 Disposition

I kapitel 2 beskrivs programmets ramar och inriktning. Här presenteras även programmets syfte och mål samt de strategier och aktiviteter som bedöms bidra till programmets genomförande och måluppfyllelse.

I kapitel 3 sammanfattas det underlag som ligger till grund för programmets inriktning. I kapitlet redogörs för resultat från den behovsinventering och de dialoger som genomförts med representanter för kommuner, myndigheter, forskarsamhället, brukarorganisationer och professionsorganisationer inom området. Vidare beskrivs centrala utgångspunkter kopplade till Fortes uppdrag samt relevanta förutsättningar i programmets kontext och omvärld som haft betydelse för agendans utformning.

I bilagorna redovisas de dialoger, analyser och övriga arbetsmoment som utgjort underlag för den strategiska forskningsagendan.

1.3 Läsanvisning

Den strategiska forskningsagendan riktar sig till olika läsare och kan läsas på olika sätt beroende på intresse och behov.

För forskare och andra som främst är intresserade av programmets inriktning, ramar och prioriterade forskningsområden är kapitel 2 mest centralt. Kapitlet innehåller en samlad beskrivning av programmets utgångspunkter, avgränsningar och strategiska inriktning, samt de fyra tematiska forskningsspåren och tvärgående perspektiv som utgör grunden för programmet. Här återfinns även beskrivningar av de typer av forskning som programmet avser att stödja samt vilka principer för relevans, nytta och samverkan som kommer att ligga till grund för utformning av programmets utlysningar.

För läsare som vill fördjupa sig i bakgrunden till programmet, ta del av fördjupade beskrivningar av vad som framkom i behovsinventeringen och hur den strategiska forskningsagendan har tagits fram, hänvisas till kapitel 3. Bilagorna innehåller kompletterande underlag, metodbeskrivningar och ytterligare detaljer kring processer och avgränsningar.

2. NATIONELLT FORSKNINGSPROGRAM FÖR EN HÅLLBAR SOCIALTJÄNST

Utgångspunkten för forskningsprogrammets inriktning är det uppdrag som Forte fått av regeringen att inrätta ett nationellt forskningsprogram för en hållbar socialtjänst, samt det gemensamma regeringsuppdrag som gäller för samtliga nationella forskningsprogram (se bilaga 1).

Programmet *Hållbar socialtjänst* bygger vidare på erfarenheter från Fortes tidigare nationella forskningsprogram *Tillämpad välfärdsforskning* (2017–2026). Inför utformningen av det nya programmet har analysen av utmaningar och forskningsbehov i socialtjänsten uppdaterats. Behovsanalysen baseras till stor del på dialoger och workshops med representanter för kommuner, myndigheter, forskarsamhället samt brukar- och professionsorganisationer samt svaren i en öppen konsultation som genomfördes under analysperioden. Underlaget har kompletterats med rapporter, analyser och andra skriftliga källor med relevans för målet om en hållbar socialtjänst, samt beskrivande underlag om socialtjänstforskningen i Sverige baserat på Fortes tidigare finansiering inom området. De behov som framkom genom denna datainsamling har sammanförts i tematiska kluster i en stegvis och iterativ analys- och tolkningsprocess. Ett preliminärt resultat av analysen har utvecklats och validerats tillsammans med representanter för programmets intressenter.

De mål, ramar och inriktningar för programmet som presenteras i detta kapitel är resultatet av en sammanvägd bedömning utifrån Fortes uppdrag från regeringen, den genomförda analysen och erfarenheter från arbetet med andra nationella forskningsprogram och satsningar. Utgångspunkterna, underlagen och analysen som ligger till grund för programmets utformning beskrivs närmare i kapitel 3 och i bilagor.

2.1 Strategiska utgångspunkter

I programmet förstås en hållbar socialtjänst som en socialtjänst som både kan möta aktuella behov av stöd, skydd och omsorg och samtidigt bidra till att förebygga framtida sociala problem och behov. Begreppet aktualiserar till exempel frågor om kvalitet, effektivitet, rättssäkerhet, jämlikhet, jämställdhet, tillgänglighet och delaktighet i det individ- och befolkningsinriktade sociala arbetet. Det inkluderar också frågor relaterade till ett hållbart socialtjänstsystem och socialtjänstens förutsättningar, som till exempel ett effektivt och hållbart nyttjande av såväl humana som ekonomiska resurser, inklusive kompetensförsörjning, arbetsmiljö, styrning och ledning. I begreppet ingår också frågor om tillit, förtroende och legitimitet, systemets långsiktiga utvecklingsförmåga, digitalisering, motståndskraft och krisberedskap.

Programmet verkar i en kontext präglad av den pågående omställningen till den nya socialtjänstlag som trädde i kraft 2025, med inriktning mot en mer förebyggande, tillgänglig och kunskapsbaserad socialtjänst där verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Omställningen pågår samtidigt som socialtjänsten behöver hantera omfattande och ofta akuta behov under ansträngda organisatoriska och ekonomiska förutsättningar. Detta skapar både möjligheter och utmaningar ur ett forsknings- och utvecklingsperspektiv. Nya lagkrav och utvecklingsinitiativ kan stärka förutsättningarna för uppföljning, statistik och datatillgång – bland annat genom utvecklingen av ett socialdataregister – medan reformträngsel och begränsad kapacitet samtidigt kan försvåra genomförandet av omställningen och forskningen.

Den behovsbild som framkommit i dialogerna spänner från klientnära frågor om insatsers effekter och arbetssätt till mer system- och organisationsnära frågor om styrning, ledning, kompetensförsörjning och samverkan. Ett återkommande medskick är att en hållbar socialtjänst behöver ses som en helhet där individnära insatser, förebyggande arbete och organisatoriska förutsättningar samspelar. Programmet behöver därför möjliggöra forskning på flera nivåer och skapa utrymme för analyser både med individen och systemet i fokus.

Genomgående har forskare, praktiker och brukarföreträdare betonat vikten av att forskningen är relevant och har tydlig potential att komma till nytta i socialtjänstens praktik, styrning och policyutveckling samt att forskningen bidrar till att möta brukares och samhällets behov. Många har också betonat vikten av brukarinvolvering och samverkan med socialtjänstens praktik i forskningen för att främja forskningens kvalitet, nytta och relevans.

De forskningsbehov som framkommit i arbetet med agendan utgörs av en kombination av kända och avgränsade kunskapsluckor och breda utmaningar där det vetenskapliga bidraget inte har preciserats. För att kunna svara mot de samlade behoven behöver programmet därför utformas så att det både erbjuds finansiering för forskningsprojekt om avgränsade kunskapsluckor och för forskningsmiljöer som kan arbeta långsiktigt och kumulativt tillsammans med behovsägare för att bygga ny kunskap kring eller utveckla nya lösningar på bredare utmaningar och problem.

Behovens bredd och varierande karaktär innebär också att programmet behöver kunna rymma många olika typer av forskning. Det finns ett fortsatt stort behov av att stärka och utveckla den praktiknära och praktikutvecklande forskningen men det finns också ett generellt behov av förklarande och problemlösande studier av olika karaktär. Fler vetenskapliga utvärderingar med fokus på effekt och kvalitet är ett känt och långvarigt behov inom socialtjänsten som programmet behöver kunna omhänderta. Programmet bör samtidigt också vara öppet för andra typer av forskning som kan ligga till grund för utveckling och långsiktig kunskapsuppbyggnad, som till exempel forskning som bidrar med grundläggande beskrivande och analyserande kunskap om socialtjänstens målgrupper och utveckling där sådan saknas.

Utifrån det samlade underlaget har sammanfattningsvis fyra övergripande slutsatser identifierats. Dessa har varit vägledande för programmets inriktning och prioriteringar:

1 **Programmet behöver omfatta flera tematiska områden och tvärgående perspektiv**
För att svara mot socialtjänstens komplexa och mångfacetterade utmaningar behöver programmet främja forskning med hög vetenskaplig kvalitet inom flera tematiska områden samt inkludera tvärgående perspektiv och frågor av betydelse för utvecklingen av en hållbar socialtjänst.

2 **Kombinationen av hög vetenskaplig kvalitet, tydlig relevans och potential för praktisk nytta ska utgöra ledstjärna för finansieringen**
Programmets utlysningar och bedömningar bör präglas av höga krav på relevans och potential för praktisk nytta, för att säkerställa att forskningen bidrar till utveckling och förbättring för invånare, brukare, professioner och samhälle. Forskningen som finansieras ska också präglas av hög vetenskaplig kvalitet och bidra till den vetenskapliga utvecklingen inom området. Programmet kan göra störst nytta genom att främja och finansiera forskning som ligger i skärningspunkten mellan forskningsfronten och de behov och utmaningar som är angelägna för brukare, invånare, praktik och policy. Samverkan mellan forskning, praktik, brukare och andra behovsägare är en viktig strategi för att främja detta.

3 **Programmet behöver skapa utrymme för olika typer av forskning för att svara mot hela behovsbilden**
Den samlade behovsbilden pekar på ett behov av att främja utvecklingen av en mångsidig svensk socialtjänstforskning som både kan svara mot kända avgränsade kunskapsluckor och mer långsiktigt kan bygga ny kunskap om kända eller nya utmaningar och problem tillsammans med behovsägare. Det innebär till exempel att metodologisk och disciplinär bredd behöver möjliggöras och att flera olika bidragsformer bör användas medvetet för olika syften under programmets gång.

4 **Långsiktig kunskapsutveckling kräver stärkta strukturer och förutsättningar**
För att programmet långsiktigt ska bidra till en mer kunskapsbaserad socialtjänst krävs även insatser som stärker kunskapscirkulationen mellan forskning och praktik, stärker forskningens förutsättningar och infrastruktur samt främjar forskningsfältets långsiktiga utveckling. I detta ingår till exempel insatser för att främja FoU-miljöers möjligheter att ta del av forskningsmedel, utveckling av data samt insatser som kan bidra till utvecklade strukturer för möten, samverkan och integration mellan forskning och praktik.

2.2 Programmets ramar och inriktning

Programmets ramar och inriktning illustreras i figur 1.

Programmet omfattar hela socialtjänsten och alla målgrupper inklusive LSS, samt gränsytorna mot andra delar av välfärden.

Figur 1. **Forskningsprogrammets inriktning och ramar**

Programmet kan finansiera forskning som rör samtliga verksamhetsområden och målgrupper inom socialtjänsten, inklusive insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Forskningen kan röra både verksamhet som utförs i offentlig regi och verksamhet som utförs av ideella och privata utförare.

Samtidigt som ett grundläggande krav är att forskningen har tydlig relevans för socialtjänstens verksamhet och dess målgrupper, kan forskningen med fördel även omfatta frågor i gränslandet mellan socialtjänsten och andra välfärdsområden, verksamheter och sektorer. Programmet avgränsas däremot gentemot andra välfärdsområden genom att forskningen som finansieras från programmet ska ha en tydlig och direkt koppling till socialtjänsten.

Programmet omfattar forskning om såväl socialtjänstens praktiska verksamhet som mer övergripande frågor om policy, organisering, styrning, utveckling, trender och processer som påverkar socialtjänsten eller socialtjänstens målgrupper.

2.3 Programmets tematiska spår

Forskningen som finansieras inom programmet ska rymmas inom något av de fyra tematiska spår som identifierats i behovsinventeringen. Nedan ges en kortfattad beskrivning av vilken forskning som respektive område kan aktualisera.

FORSKNING FÖR KUNSKAPSBASERADE BEDÖMNINGSMETODER, INSATSER OCH ARBETSSÄTT

Detta spår omfattar forskning som stärker den vetenskapliga grunden för socialtjänstens klientnära arbete. Centralt är till exempel studier av resultat, kvalitet, träffsäkerhet och effektivitet i bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt för olika målgrupper och verksamhetsområden.

Spåret omfattar även kostnadseffektivitet samt hur insatser och arbetssätt fungerar i och kan anpassas till olika kontexter. Forskning om kärnkomponenter i sociala insatser ingår, liksom studier av det klientnära arbetet ur brukares och klienters perspektiv. Även relationen mellan brukares behov och tillgången till stöd samt frågor om rättssäkerhet, likvärdighet och jämlikhet i det klientnära arbetet ryms inom detta spår.

FORSKNING FÖR EN FÖREBYGGANDE OCH TILLGÄNGLIG SOCIALTJÄNST

Detta spår omfattar forskning som bidrar till utvecklingen av en mer förebyggande och tillgänglig socialtjänst. Det inkluderar kunskap om hur förebyggande insatser fungerar på individ-, grupp- och samhällsnivå samt hur social problematik och utanförskap kan motverkas genom tidiga insatser och samhällsplanering.

Det omfattar även utveckling av arbetssätt för att nå målgrupper i rätt tid, samt forskning om insatser utan behovsprövning. Här ingår också kunskap om invånares behov, förväntningar och tillit till socialtjänsten samt hinder och möjliggörande faktorer för ökad tillgänglighet.

FORSKNING FÖR STÄRKT SAMSPEL OCH SAMVERKAN INOM OCH MELLAN ORGANISATIONER OCH SYSTEM

Detta spår omfattar forskning om hur samverkan kan stärkas inom socialtjänsten och i gränsytor mot andra aktörer. Fokus ligger på hur sammanhållna insatser och fungerande helheter för individer och familjer kan utvecklas. Det behövs särskilt forskning som utvecklar och utvärderar arbetssätt och lösningar.

Spåret inkluderar även forskning om samverkan och samspel mellan aktörer kring individen, mellan kommuner och samverkan med civilsamhällets aktörer. Det omfattar också frågor relaterade till samverkan och samspel mellan förvaltningsnivåer samt mellan policy och praktik.

Här ryms även frågor om hur samverkan och kvalitet på tjänster och stöd påverkas av organisering, ansvarsfördelning och gränssnitt mellan aktörer, förutsatt att dessa har tydlig relevans för socialtjänstens uppdrag och målgrupper.

FORSKNING FÖR EN KUNSKAPSBASERAD OCH LÅNGSIKTIGT HÅLLBAR SOCIALTJÄNST

Detta spår omfattar forskning som kan ligga till grund för utveckling av socialtjänstens institutionella, organisatoriska och strukturella förutsättningar samt hantering av systemövergripande utmaningar. Det inkluderar till exempel frågor om styrning, finansiering, resurser, organisering, ledning och stödstrukturer samt om hur socialtjänsten och målgrupperna påverkas av samhällsutveckling och förändringar i andra välfärdssystem. Inom spåret ryms också forskning som belyser socialtjänstens resultat och utveckling samt målgruppernas livsvillkor på aggregerad nivå, ur ett nationellt eller internationellt perspektiv.

Det rymmer också frågor om kunskaps- och kompetensförsörjning, arbetsmiljö, professionernas villkor och utveckling, utbildning och fortbildning samt frågor om resursanvändning och resiliens.

Spåret omfattar även forskning om systemövergripande utmaningar som välfärdsbrottslighet, otillbörlig påverkan, hot och våld mot tjänstemän och beredskapsfrågor. Forskning om olika driftsformer, inklusive offentliga, ideella och privata utförare, ryms också i detta spår.

2.4 Forskningsansatser

I detta avsnitt beskrivs de forskningsinriktningar, ansatser och metodologiska perspektiv som det har identifierats behov av. Fokus ligger på de forskningsinriktningar som bedöms vara särskilt centrala för att bidra till en mer kunskapsbaserad och hållbar socialtjänst. Avsnittet behandlar forskningens relevans och praktiska nytta, klient- och praktiknära forskning, förklarande och problemlösande ansatser, utvärderande forskning samt betydelsen av mång- och tvärvetenskapliga angreppssätt och metodologisk bredd.

UTMANINGSDRIVEN OCH BEHOVSSTYRD FORSKNING

Forskning som finansieras inom programmet ska utgå från tydligt identifierade behov eller utmaningar i socialtjänstens praktik eller policy, på individ-, verksamhets-, professions- eller systemnivå. Relevans i relation till aktuellt nationellt och internationellt kunskapsläge är en central bedömningsgrund.

Särskild vikt läggs vid att forskningen har potential att komma till användning för utveckling av socialtjänsten. I ansökningar ska det därför tydligt framgå hur forskningen svarar mot identifierade behov eller utmaningar och det ska presenteras en trovärdig idé om hur resultaten kan komma till nytta för en mer hållbar socialtjänst på kort eller lång sikt.

Det är viktigt att forskningen som finansieras inte enbart präglas av tematisk relevans eller angriper en angelägen utmaning, utan också bidrar till att flytta forskningsfronten och kunskapsläget framåt. Inom socialtjänsten finns det områden där det saknas grundläggande kunskap om problem och målgrupper, men också områden där problemen är väl beskrivna och kända och det som saknas är kunskap om samband eller vilka interventioner och arbetssätt som fungerar bäst.

Ett sätt att beskriva behoven är utifrån ett kunskapsfälts mognad; om det som behövs är beskrivande, förklarande eller problemlösande forskning. Beskrivande forskning beskriver till exempel trender, utveckling, omfattning och allvarlighetsgrad. Förklarande forskning fokuserar på mekanismer, samband och processer bakom sociala problem och insatsernas funktion. Problemlösande forskning avser studier av hur insatser, arbetssätt och organisatoriska lösningar kan utformas, genomföras och förbättras. Detta inkluderar kunskap om implementering och om hur insatser fungerar i olika kontexter.

Behovsanalysen visar att det som i många fall behövs för socialtjänstens utveckling är forskning med förklarande och problemlösande ansatser. Även deskriptiva studier och registerstudier kan dock finansieras inom programmet, förutsatt att de utgör en viktig grund för framtida förklarande eller problemlösande forskning eller i sig har hög relevans för utvecklingen av en hållbar socialtjänst.

KLIENT- OCH PRAKTIKNÄRA FORSKNING

Med klient- och praktiknära forskning avses forskning om socialtjänstens arbetssätt, resultat och effekt ur ett klient-, brukar- och verksamhetsperspektiv. Forskningen kan omfatta individinriktade insatser, organisatoriska former samt processer och strukturer i det direkta klientarbetet.

Denna typ av forskning bedrivs i nära samverkan med socialtjänstens verksamheter och målgrupper och tar sin utgångspunkt i frågor som är direkt relevanta för brukares behov och verksamheternas utveckling. Den kan ge kunskap som är användbar både under pågående projekt och på längre sikt. I begreppet klient- och praktiknära forskning ryms också praktikutvecklande forskning, där forskningen i högre grad också integreras i pågående verksamhetsutveckling. En högre grad av integration av forskning och utveckling i socialtjänstens verksamheter är en viktig pusselbit i arbetet för en kunskapsbaserad socialtjänst.

FORSKNING MED UTVÄRDERANDE ANSATSER

Det finns ett stort behov av forskning som bidrar till stärkt kunskap om effekter av socialtjänstens insatser och arbetssätt. Detta omfattar framför allt effektutvärderingar som möjliggör slutsatser om orsakssamband mellan insats och utfall.

Programmet ska främja metodmässigt robusta studier, inklusive experimentella och kvasiexperimentella designansatser där det är möjligt. Även andra utvärderingsansatser kan finansieras när förutsättningarna för effektstudier är begränsade, exempelvis vid studier av policy, organisation eller systemförändringar.

Behovet av hälsoekonomiska analyser är också framträdande, inte minst i relation till förebyggande insatser. För att sådana analyser ska vara möjliga krävs en stärkt kunskapsbas om effekter, samt utveckling av relevanta mått och underlag för att kunna analysera kostnadseffektivitet inom socialtjänstens område.

MÅNG- OCH TVÄRVETENSKAPLIGA ANSATSER

Den samlade behovsbilden rymmer frågor och utmaningar som aktualiserar forskning inom flera vetenskapliga discipliner. Programmet välkomnar därför forskning från en bredd av discipliner, som till exempel socialt arbete, juridik, kriminologi, psykologi, statsvetenskap, sociologi, folkhälsovetenskap och nationalekonomi.

Forskning om och för socialtjänstens utveckling bedrivs redan i dag inom flera olika ämnen och inte sällan tvärvetenskapligt. Socialt arbete är samtidigt det dominerande ämnet inom socialtjänstforskningen och centralt inom fältet även på andra sätt, till exempel genom kopplingen till landets socionomutbildningar. Ämnet socialt arbete kan därför beskrivas som ett förväntat nav för den långsiktiga kunskapsuppbyggnad som programmet ska bidra till. Forskare och forskningsmiljöer inom socialt arbete utgör därför också en central målgrupp och samverkanspart för forskningsprogrammet.

Behoven aktualiserar också tvärvetenskapliga ansatser i forskningen. I förhållande till komplexa problem och samhällsutmaningar kan kombinationer av vetenskapliga perspektiv och samarbeten mellan forskare med olika kunskaper, metoder och kompetenser bidra till att stärka den kunskapsutveckling som behövs. Forskning som kombinerar perspektiv, metoder och kompetenser på ett sätt som medför potential för nya insikter om kända eller långvariga utmaningar är särskilt önskvärt inom flera av programmets spår.

2.5 Tvärgående frågor och perspektiv

I behovsanalysen identifierades ett antal forskningsfrågor som återkommer inom flera av programmets spår. Dessa tvärgående perspektiv rör både övergripande villkor för socialtjänstens utveckling och centrala principer för hur verksamheten utformas och följs upp, och omfattar bland annat jämlikhet och rättigheter, personcentrering och delaktighet, implementering och lärande samt digitalisering och artificiell intelligens. Dessa frågor kan utgöra självständiga forskningsinriktningar eller integreras som perspektiv i studier inom programmets fyra spår.

JÄMLIKHET OCH JÄMSTÄLLDHET

Forskning som belyser och bidrar till att minska omotiverade skillnader inom socialtjänsten är central för programmet och kan vara relevant inom samtliga spår. Det gäller skillnader mellan kvinnor och män, flickor och pojkar, olika befolkningsgrupper samt mellan kommuner och regioner.

Inom jämställdhet är frågor om genusbias i bemötande, bedömning och insatser exempel på viktiga frågor för forskningen. Det behövs även kunskap om hur omotiverade skillnader i tillgång, kvalitet och utfall kan uppstå och hur de kan förebyggas och reduceras.

Även den geografiska likvärdigheten i socialtjänsten och vägar till ökad likvärdighet behöver belysas mer i forskning, då skillnader mellan kommuner, mellan stad och land samt mellan olika bostadsområden är en utmaning.

PERSONCENTRERING, RÄTTIGHETER OCH DELAKTIGHET

Socialtjänstens uppdrag utgår från principer om självbestämmande, integritet och delaktighet samt Sveriges åtaganden enligt internationella människorättskonventioner. I socialtjänstlagen är barns rättigheter särskilt reglerade, bland annat genom bestämmelser om att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som rör barn och att barnet ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet.

Frågor om rättigheter, delaktighet och personcentrering är relevanta inom samtliga tematiska områden för att belysa verksamhetens måluppfyllelse och kvalitet ur ett brukar-, klient- och barnperspektiv samt stärka förutsättningarna för säkerställande av enskildas rättigheter, inflytande och delaktighet. I detta område ryms till exempel forskning om hur insatser utformas tillsammans med individen och hur rättigheter, inflytande och delaktighet realiseras i stöd och insatser samt i mötet mellan brukare och verksamhet.

Forskning som bidrar till ett stärkt barnperspektiv och till ökad kunskap om hur barns rättigheter och principen om barnets bästa i praktiken tillämpas och omsätts i bedömningar, beslut, insatser och uppföljning har hög relevans inom samtliga tematiska spår. Det gäller också forskning med fokus på hur socialtjänsten kan säkerställa rättigheter för personer med funktionsnedsättning inklusive frågor om diskriminering, likvärdig tillgång, tillgänglighet och delaktighet för olika grupper.

IMPLEMENTERING, UTVECKLING OCH LÄRANDE

För att kunskap ska få genomslag i socialtjänstens verksamhet krävs effektiv implementering, utmönstring och ändamålsenliga strukturer för systematiskt lärande och utvecklingsarbete. Forskning inom detta område omfattar bland annat hur ny kunskap tas emot, omsätts och vidmakthålls i praktiken, inklusive hur metoder införs, anpassas och blir en del av långsiktigt arbete. Det finns ett behov av stärkt kunskap om hur implementeringsprocesser, mottagarkapacitet och organisatoriska förutsättningar kan utvecklas för en kunskapsbaserad praktik inom socialtjänsten.

Området omfattar också forskning om systematiskt förbättringsarbete, organisatoriskt lärande samt hur uppföljning genomförs och används för verksamhetsutveckling på lokal nivå.

DIGITALISERING, DATA OCH ARTIFICIELL INTELLIGENS

Digitalisering och artificiell intelligens (AI) påverkar socialtjänstens samtliga verksamheter. Forskningen behöver belysa hur dessa teknologier påverkar socialtjänstens kärnuppdrag, särskilt det klientnära arbetets innehåll, kvalitet och relationella dimensioner.

Centrala frågor rör när digitala lösningar och AI bidrar till bättre stöd och effektivare verksamhet, och när de riskerar att påverka rättssäkerhet, delaktighet eller professionellt omdöme negativt.

Ett viktigt forskningsområde gäller jämlikhet och tillgänglighet, inklusive hur digitalisering påverkar olika grupper och om den bidrar till att minska eller förstärka ojämlikheter mellan individer och kommuner.

Området aktualiserar också frågor om styrning och infrastruktur, såsom dataförsörjning, ansvarsfördelning, kompetens och nationell samordning. Detta inkluderar förutsättningar för säker och ändamålsenlig användning av digitala system i socialtjänsten.

2.6 Agendans betydelse för programmets utlysningar och genomförande

Programmets utlysningar kommer att variera över tid både i inriktning och utformning. Under programperioden kommer flera olika bidragsformer att användas för att svara mot programmets olika mål. Under programmets inledande tre år efter agendans framtagande (2026–2028) planeras utlysningar som är öppna för forskning inom hela programmets ram och inriktning. Det innebär att de första utlysningarna som utgångspunkt omfattar hela socialtjänstens verksamhetsområde, målgrupper och organisatoriska nivåer samt alla fyra tematiska spår.

Programmets utlysningar följs upp och analyseras löpande. Genom uppföljning skapas kunskap om vilka områden och typer av forskning som finansieras, samt var det finns kvarstående forskningsbehov eller luckor. Denna kunskap kan ligga till grund för utformning av kommande utlysningar. På sikt kan detta innebära mer riktade utlysningar för att stärka forskningen inom särskilt angelägna men underbeforskade områden, eller för att adressera identifierade behov inom specifika verksamhetsfält, teman, tvärgående frågor och perspektiv eller målgrupper.

Utlysningarnas utformning kan även anpassas utifrån behov av särskild kompetens i beredningsprocessen, exempelvis för att säkerställa en ändamålsenlig bedömning av olika typer av forskning eller tematiska inriktningar.

BEDÖMNINGSGRUNDER OCH PRIORITERINGAR I BEREDNING AV ANSÖKNINGAR

Ansökningar inom programmets utlysningar ska rymmas inom programmets övergripande ramar och tydligt anknyta till minst ett av de fyra tematiska spåren. De tvärgående frågorna och perspektiven kan utgöra huvudfokus eller integreras som kompletterande perspektiv i enskilda projekt, men det är inte ett generellt krav att varje ansökan har fokus på något av de tvärgående perspektiven.

Ansökningar inom programmets utlysningar kommer som utgångspunkt att beredas och bedömas enligt Fortes ordinarie krav, kriterier och processer för olika bidragsformer. Det innebär att beredningsgrupperna bestående av forskare och samhällsrepresentanter gör en helhetsbedömning utifrån ett antal grundläggande krav samt kriterier för vetenskaplig kvalitet, relevans och nyttiggörande samt genomförbarhet. De generella kraven och kriterierna kan däremot komma att justeras och anpassas för att svara mot programmets specifika mål och inriktning.

SAMVERKAN OCH SAMSKAPANDE MED BEHOVSÄGARE

Forte ser samverkan och samskapande med behovsägare som ett sätt att öka forskningens relevans och nytta. Behovsägare kan till exempel vara de barn, ungdomar, vuxna och familjer som tar del av socialtjänstens stöd och insatser (brukare och klienter), invånare, relevanta intresseorganisationer och socialtjänstens och närliggande verksamheters personal, professioner och utförare samt beslutsfattare och myndigheter inom området.

I praktik- och klientnära och praktikutvecklande forskning är samverkan med eller integration i verksamheter en given komponent som ställer krav på särskilda kompetenser hos forskarna. I annan typ av forskning kan samverkan se annorlunda ut eller variera beroende på syfte och forskningens karaktär. För att samverkan ska bidra positivt till forskningens relevans och kvalitet behöver det finnas tillräckligt med tid och resurser avsatt, och samverkan får inte vara av symbolisk karaktär. Sammantaget innebär det att graden av och formerna för samverkan kommer att behöva variera beroende på forskningens syfte och karaktär, vilket även behöver kunna hanteras i bedömningen av ansökningar. Sökande i programmets utlysningar kommer förväntas kunna redogöra för och motivera graden av samverkan i ansökningar till programmet. I enskilda utlysningar inom programmet kan samverkan eller samskapande komma att vara ett krav, beroende på utlysningens specifika syfte och mål.

2.7 Programlogik

Programmets genomförande vilar på en programlogik som används som stöd för styrning, planering, uppföljning och lärande. Programlogiken tydliggör hur programmets insatser förväntas bidra till resultat och effekter som svarar mot programmål, vilka i sin tur svarar mot programmets syfte och samhällsmål.

Programlogiken utgår från Fortes regeringsuppdrag att inrätta detta forskningsprogram samt den behovsanalys som genomförts. Dessa har operationaliserats i mål, förväntade effekter och prioriterade insatsområden.

Sambanden ska ses som analytiska antaganden om hur ett nationellt forskningsprogram kan bidra till en mer hållbar socialtjänst inom ramen för Fortes uppdrag och resurser. Programlogiken är en förenklad tankemodell, i praktiken är varken effekter eller resultaten linjära på det sätt som modellen kan ge sken av. Programlogiken synliggör att Fortes insatser kan främja och skapa förutsättningar för önskad utveckling genom utformning av utlysningar och andra insatser inom programmet, samtidigt som de önskade samhällseffekterna och långsiktiga målen är beroende även av många faktorer utom Fortes och programmets kontroll och ansvarsområde.

Programlogiken utgör grunden för ledning, styrning och uppföljning, medan programmets inriktning och ramar (avsnitt 2.2) utgör grunden för forskningsfinansieringen inom programmet. Programlogiken och inriktningen för forskningsfinansieringen utgör tillsammans det strategiska ramverk som programmets arbete baseras på.

UTMANINGAR OCH BEHOV	INSATSER OCH RESULTAT	PROGRAMMÅL	EFFEKTER	SAMHÄLLSMÅL
• Behovet av stöd från socialtjänsten är stort samtidigt som resurserna är begränsade. • 2025 trädde en ny socialtjänstlag i kraft som ställer krav på en mer förebyggande, jämställd och lättillgänglig verksamhet samt evidensbaserat arbete. • En hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst utmanas av samhällsutvecklingen, brist på kunskap och faktorer som rör socialtjänstens inre hållbarhet och utvecklingskraft. • Forskningsbehoven omfattar flera teman och finns inom alla verksamheter och målgrupper. • Det behövs till exempel praktiknära, praktikutvecklande, förklarande, utvärderande och problemlösande forskning samt utmaningsdriven forskning i samverkan med behovsägare. • För en långsiktig kunskapsutveckling behöver forskningsfältet kunna utvecklas långsiktigt och strukturerna för kunskapscirkulation stärkas.	**Identifiering och prioritering av forskningsbehov** **Forskningsfinansiering** **Samverkan och omvärldsbevakning** **Nyttiggörande, kommunikation och spridning** **Uppföljning, utvärdering och lärande**	• Forskningen som finansieras inom programmet präglas av hög kvalitet och relevans, och har potential för praktisk nytta för en hållbar socialtjänst. • Programmets insatser främjar nyttiggörande och spridning av forskningsresultat till praktik och policy. • Programmets insatser skapar förutsättningar för ökad samverkan och kunskapscirkulation mellan forskning, brukare, praktik, profession och policy. • Programmets insatser möjliggör en mångsidig socialtjänstforskning och skapar förutsättningar för forskningsfältets utveckling och tillväxt.	• Tillgången till relevant och tillämpbar vetenskaplig kunskap som svarar mot invånares, socialtjänstens och samhällets utmaningar och behov har ökat. • Resultat från relevant forskning har nått fram till och använts av forskare, beslutsfattare och praktik i utveckling och förbättring av socialtjänstens verksamhet. • Samverkan och kunskapscirkulation mellan forskning, praktik, brukare, profession och policy har ökat på ett ändamålsenligt sätt. • Forskningsfältet har utvecklats och stärkts med avseende på kapacitet och förutsättningarna för långsiktig kunskapsuppbyggnad.	• En stärkt vetenskaplig grund för utvecklingen av en hållbar socialtjänst. • En förbättrad tillgång till kunskapsbaserade metoder och arbetssätt inom socialtjänstens praktik. • Ökat nyttiggörande av forskning i form av utveckling och förbättring som kommer invånare, klienter och brukare till del. • En hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst som möter invånarnas behov och främjar ett socialt hållbart samhälle.

Figur 2. **Programlogik för programmet Hållbar socialtjänst**

2.7.1 SYFTE OCH MÅL

Programmet syftar till att bidra till utvecklingen av en kunskapsbaserad och hållbar socialtjänst som möter invånarnas behov och främjar ett socialt hållbart samhälle. För att uppnå syftet arbetar programmet mot långsiktiga mål om en stärkt vetenskaplig grund för utvecklingen av en hållbar socialtjänst, förbättrad tillgång till kunskapsbaserade metoder och arbetssätt i socialtjänstens praktik samt ökat nyttiggörande av forskning i form av utveckling och förbättring som kommer invånare och samhälle till del. Programmets inriktning, syfte och mål innebär att det bidrar till flera av målen inom Agenda 2030.

2.7.2 ÖNSKADE EFFEKTER

För att bidra till det övergripande syftet behöver programmet leda till ett antal effekter. Effekterna avser den förväntade skillnaden mellan en framtida situation där programmet genomförts med hög kvalitet och en situation där programmet inte har genomförts. De beskriver den långsiktiga och varaktiga förändring som programmet förväntas bidra till och kan även ses som långsiktiga mål för programmet. De önskade effekterna är möjliga för Forte att bidra till genom programmets utformning och genomförande, men de påverkas samtidigt också av faktorer utanför Fortes ansvar och kontroll.

De önskade effekterna och långsiktiga målen för programmet är att:

- Tillgången till relevant och tillämpbar vetenskaplig kunskap som svarar mot invånares, socialtjänstens och samhällets utmaningar och behov har ökat.
- Resultat från relevant forskning har nått fram till och använts av forskare, beslutsfattare och praktiker i utveckling och förbättring av socialtjänstens verksamhet.
- Samverkan och kunskapscirkulation mellan forskning, praktik, brukare, profession och policy har utvecklats och ökat på ett ändamålsenligt sätt.
- Forskningsfältet har utvecklats och stärkts med avseende på kapacitet och förutsättningar för långsiktig kunskapsuppbyggnad.

För att bidra till att dessa effekter uppstår genomför Forte ett antal insatser inom programmet. Dessa insatser styrs av programmålen, som tillsammans förväntas bidra till att de långsiktiga effekterna och det övergripande syftet uppnås.

2.7.3 ÖNSKADE RESULTAT OCH PROGRAMMÅL

För att bidra till de önskade effekterna kommer flera olika insatser att genomföras inom programmet. Resultaten av dessa kan beskrivas som programmets utfall, vilka till skillnad från effekterna är möjliga att regelbundet följa upp. Utfallet ligger också i högre grad än effekterna inom programmets kontroll. De önskade resultaten/utfallen av programmets insatser fungerar som programnära mål som det löpande arbetet styrs av.

De programnära målen är att:

- Forskningen som finansieras inom programmet präglas av hög kvalitet och relevans, och har potential för praktisk nytta för en hållbar socialtjänst.
- Programmets insatser främjar nyttiggörande och spridning av forskningsresultat till praktik och policy.
- Programmets insatser skapar förutsättningar för ökad samverkan och kunskapscirkulation mellan forskning, brukare, praktik, profession och policy.

- Programmets insatser möjliggör en mångsidig socialtjänstforskning och skapar förutsättningar för forskningsfältets utveckling och tillväxt.

2.7.4 INSATSER INOM PROGRAMMET

Programmets genomförande organiseras i fem övergripande insatsområden:

- Identifiering och prioritering av forskningsbehov,
- forskningsfinansiering,
- samverkan och omvärldsbevakning,
- nyttiggörande, kommunikation och spridning samt
- uppföljning, utvärdering och lärande.

Insatsområdena speglar Fortes verksamhetslogik. Det innebär bland annat att insatser för samverkan och nyttiggörande i forskningsprojekten i huvudsak sker inom ramen för forskningsfinansieringen, medan samverkan och omvärldsbevakning i detta avsnitt avser Fortes egna aktiviteter.

Nedan följer exempel på insatser inom respektive område. Inriktning och prioriteringar kan variera över tid beroende på programmets utvecklingsfas, identifierade behov i dialog med programmets målgrupper samt tillgängliga resurser inom Forte.

IDENTIFIERING OCH PRIORITERING AV FORSKNINGSBEHOV

Här ingår att utveckla och uppdatera den strategiska forskningsagendan samt att löpande identifiera nya eller förändrade forskningsbehov genom dialog och samverkan. Vid behov genomförs även fördjupade behovsanalyser inom mer avgränsade områden.

FORSKNINGSFINANSIERING

Här ingår att genomföra regelbundna utlysningar utifrån den strategiska agendan samt att främja samverkan mellan forskning och behovsägare i forskningsprocessen. Programmet ska använda olika bidragsformer för olika syften och vid behov utveckla nya former. Särskild vikt läggs vid att säkerställa att relevans och nytta är centrala bedömningskriterier samt vid att skapa god framförhållning i utlysningarna. Vidare ingår att utveckla verktyg för att stärka forskningens samhällsnytta, främja svenskt deltagande i relevanta internationella satsningar samt bidra till forskningsfältets utveckling, till exempel genom att möjliggöra finansiering av doktorander, inklusive samverkansdoktorander. Forskningsfinansieringen ska också främja och möjliggöra att FoU-miljöer kan ta del av forskningsmedel från programmet.

SAMVERKAN OCH OMVÄRLDSBEVAKNING

Här ingår att föra löpande dialog med kommuner, myndigheter, företrädare för brukare och professioner och andra aktörer samt att samverka genom programkommitté och referensgrupper. Fortes medverkan i Rådet för styrning med kunskap (RSK)och deltagande i den nationella strukturen för kunskapsstyrning i socialtjänsten utgör en särskilt central samverkansyta för programmet. Arbetet omfattar även omvärldsbevakning av forskning och praktik inom programmets områden. I detta ingår även att följa och, där det bedöms relevant, knyta an till internationella och europeiska forskningssamarbeten som kan bidra med erfarenhetsutbyte och stärkt kunskapsutveckling i frågor relevanta för programmet. Samverkan med andra finansiärer och nationella forskningsprogram kan ge erfarenhetsutbyte och möjligheter till samarbetsutlysningar och andra synergier.

NYTTIGGÖRANDE, KOMMUNIKATION OCH SPRIDNING

Här ingår att utlysa medel och på andra sätt stötta och möjliggöra omsättning, implementering och spridning av forskningsresultat i socialtjänstens praktik. Det handlar till exempel om att utforma utlysningar och beredning av ansökningar så att nyttiggörande främjas. Programmet ska även stödja och medverka till konferenser, nätverk och andra mötesplatser mellan forskning, policy och praktik. Vidare ingår att kommunicera forskningsresultat genom seminarier samt populärvetenskapliga format såsom artiklar, intervjuer och liknande insatser. Forskningsbaserad kunskap sprids också via Forte Magasin, Fortes webbplats, nyhetsbrev och sociala medier i syfte att öka tillgänglighet och användbarhet för olika målgrupper.

UPPFÖLJNING, UTVÄRDERING OCH LÄRANDE

Här ingår att löpande följa upp utlysningar och forskningsprojekt samt programmets samlade insatser och resultat. Det planeras en extern halvtids- och slututvärdering av programmet, löpande samarbete med andra nationella forskningsprogram hos Forte, samt att tillvarata lärdomar från nationella forskningsprogram hos andra finansiärer. Insatser som utvecklats och genomförts inom forskningsprogrammet Tillämpad välfärdsforskning följs upp för att kunna vidareutvecklas inom forskningsprogrammet Hållbar socialtjänst. Slutsatser och resultat från utvärderingen av forskningsprogrammet Tillämpad välfärdsforskning kan ha värde för utveckling av forskningsprogrammet Hållbar socialtjänst. Vidare utvecklas strukturer för internt lärande och kontinuerlig programutveckling, där erfarenheter från beredning, uppföljning och dialog omsätts i utveckling av arbetssätt och prioriteringar.

2.7.5 DIALOG, LÄRANDE OCH UTVECKLING UNDER PROGRAMMETS GÅNG

Forskningsprogrammet behöver kontinuerligt arbeta med lärande och utveckling för att utlysningar och andra insatser ska svara mot de långsiktiga målen. Viktigt är både den uppföljning som genomförs för att undersöka om insatser leder till önskade utfall, och det mer organiska lärande som sker inom myndigheten i det kontinuerliga arbetet med ett nationellt forskningsprogram. Dialog och samverkan med intressenter under programmets gång är viktigt för detta syfte. Programkommittén bidrar till lärande och utbyte mellan forskningsfinansiärer gällande genomförande av nationella forskningsprogram och de referensgrupper som tillsätts under programmets gång bidrar till en dialog om programmets konkreta insatser och löpande arbete.

Dialog sker också kontinuerligt med forskningsfältet genom beredningsgrupper och vid behov särskilt tillsatta grupper. Även arrangemang av nätverksträffar för forskare som fått finansiering inom programmet är en viktig källa till lärande och utveckling under programmets gång.

Inom forskningsprogrammet finns goda förutsättningar för samverkan med behovsägare genom Fortes roll inom Rådet för styrning med kunskap (RSK) och det nationella systemet för kunskapsstyrning i socialtjänsten, där kontinuerlig dialog om kunskaps- och utvecklingsfrågor förs mellan lokal, regional och nationell nivå. Deltagande i dessa sammanhang är en resurs för programmets genomförande och en viktig plattform för dialog, uppföljning och identifiering av behov. Sammantaget har Forte genom programmet goda förutsättningar att fungera som en brygga mellan forskning och praktik inom socialtjänstens områden.

2.7.6 PROGRAMMETS ORGANISATION OCH ARBETSFORMER

Programmet genomförs inom Fortes ordinarie organisation och beslutsstruktur.

Utlysningar genomförs enligt Fortes ordinarie processer, men kan kompletteras med särskilt anpassade krav, villkor och bedömningskriterier utifrån programmets inriktning och behov.

Det operativa arbetet leds av en programansvarig forskningssekreterare och genomförs av en arbetsgrupp vid Forte. Programmet bedrivs i nära samverkan med övrig verksamhet inom Forte, inklusive andra nationella forskningsprogram och strategiska satsningar.

Till programmet knyts en programkommitté med representanter från andra statliga forskningsråd samt en eller flera referensgrupper med rådgivande funktion. Dessa bidrar till programmets utveckling, särskilt vad gäller inriktning, utlysningar och genomförande.

3. UNDERLAG TILL PROGRAMMETS UTFORMNING OCH INRIKTNING

I det här kapitlet ger vi en utförligare redogörelse av det underlag, den analys och de slutsatser som legat till grund för det ramverk och den inriktning för programmet som presenteras i kapitel två. Fokus i arbetet har legat på att identifiera viktiga utgångspunkter för programmet och på att inventera och analysera socialtjänstens utmaningar och forskningsbehov.

3.1 Programmets kontext och förutsättningar

Socialtjänsten utgör det yttersta skyddsnätet i välfärdssystemet och möter återkommande behov i befolkningen, ofta i komplexa och utsatta livssituationer. Detta ställer krav på en kontinuerlig utveckling av verksamheten för att säkerställa ett kunskapsbaserat, rättssäkert och effektivt stöd samt ett stärkt förebyggande arbete.

Forte ansvarade under perioden 2017–2026 för det nationella forskningsprogrammet för tillämpad välfärdsforskning. I forskningspropositionen (prop. 2024/25:60) har Forte därefter fått i uppdrag att etablera ett nytt tioårigt nationellt forskningsprogram för en hållbar socialtjänst.

Socialtjänsten befinner sig i ett omfattande reformskede där flera förändringar genomförs parallellt. Den nya socialtjänstlagen (prop. 2024/25:89) är central och innebär ett ökat fokus på förebyggande arbete, kunskapsbasering och tillgänglighet. Samtidigt pågår förändringar inom närliggande välfärdsområden som till exempel omställningen mot en nära vård, förändringar inom det rättspolitiska området och förändringar i ansvarsfördelningen för personer med samsjuklighet.

Den samtidiga reformeringen skapar ett betydande förändringstryck och ökar behovet av samordning, prioritering och långsiktig styrning i hela systemet.

Parallellt stärks infrastrukturen för kunskapsbaserad utveckling genom förbättrad uppföljning, statistik och datatillgång samt utvecklad kunskapsstyrning. Detta förbättrar

förutsättningarna för analys, uppföljning och forskningsbaserad utveckling, men förutsätter samtidigt ökad samordning mellan aktörer och system.

Socialtjänstens utveckling sker i ett komplext system av aktörer där kommuner har huvudansvaret och Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, andra myndigheter samt SKR har centrala roller inom tillsyn, kunskapsstöd och utveckling. Därtill bidrar forskningsfinansiärer, lärosäten och kommunala FoU-miljöer till kunskapsproduktion, implementering och lärande. Företrädare för socialtjänstens professioner och målgrupper har också viktiga roller i utvecklingen.

Socialtjänstens utmaningar behöver förstås i ett flernivåperspektiv där individens möte med verksamheten, organisatoriska förutsättningar och bredare samhällsförändringar samspelar. Ett sådant systemperspektiv – som omfattar mikro-, meso- och makronivå – är centralt för att förstå hur behov, strukturer och styrning tillsammans formar socialtjänstens förutsättningar.

I denna kontext behöver forskningsprogrammet bidra till både utveckling och kritisk granskning av pågående reformer och processer. Det ska stärka kopplingen mellan forskning, praktik, brukare och policy samt förbättra förutsättningarna för att forskningsresultat används i verksamhetsutveckling. Programmet behöver också förhålla sig till andra initiativ och utvecklingsarbeten för att på ett effektivt sätt bidra till långsiktig kunskapsutveckling.

3.1.1 REGERINGSUPPDRAGET

Utgångspunkterna för forskningsprogrammet anges i forskningspropositionen Prop. 2024/25:60. Regeringen lyfter där flera centrala kunskapsbehov, bland annat utvärdering av socialtjänstens insatser genom interventions- och effektstudier, stärkt kunskap om förebyggande arbete och samhällsplanering, ökad kunskap om digitaliseringens påverkan på brukare, personal och verksamheter samt kunskap om hot och våld mot socialtjänstens personal.

Vidare anges att programmet ska främja forskning om socialtjänstens insatser, inklusive insatser enligt LSS, samt att verksamhetsnära aktörer – såsom kommunala FoU-enheter – ska kunna ta del av medel. Medel ska även kunna användas för att sprida och nyttiggöra forskningsresultat.

3.1.2 FORTES UPPDRAG

Forte är en statlig forskningsfinansiär med uppdrag att främja och finansiera forskning inom hälsa, arbetsliv och välfärd. Myndighetens verksamhet regleras genom Förordning 2007:1431 med instruktion och årliga regleringsbrev.

Inom ramen för sitt uppdrag ska Forte:

- Finansiera forskning av hög vetenskaplig kvalitet,
- främja forskningens relevans för samhälle och politik och
- verka för att forskningsresultat kommer till nytta i samhället.

Dessa ramar påverkar vilka verktyg och arbetssätt som kan användas inom forskningsprogrammet, såsom utlysningar, samverkansinsatser och kunskapsspridning.

Programmet omfattas av det gemensamma uppdraget för nationella forskningsprogram (U2017/02404/F), vilket bland annat innebär att programmen ska:

- Utgå från en strategisk forskningsagenda,
- adressera prioriterade kunskapsluckor,

- vara flexibla och anpassade till forskningsområdenas villkor,
- främja tvärvetenskap och tvärsektoriell samverkan,
- stärka kopplingen mellan forskning och utbildning,
- bidra till jämställdhet och samhällsnytta,
- ha internationell koppling samt
- följas upp och utvärderas löpande.

Programmet ska vidare stödjas av en programkommitté och vid behov rådgivande grupper.

Regeringen har avsatt 20 miljoner kronor 2026, med en aviserad successiv ökning till cirka 140 miljoner kronor per år från 2028. Programmet löper 2025–2034.

Forte ansvarar även för flera andra forskningsprogram som har beröringspunkter med socialtjänstens kunskapsområde, bland annat inom områdena arbetsliv, psykisk hälsa samt barn och unga. Dessa program bidrar med kunskap om centrala välfärdsfrågor som är relevanta även för socialtjänstens utveckling. Forte har även ett samordningsansvar för forskning inom äldreområdet och funktionshinderområdet.

När områden överlappar finns möjligheter till dialog och samordning mellan satsningar, vilket kan underlätta erfarenhetsutbyte och bidra till en mer samlad kunskapsutveckling över tid.

3.1.3 FORSKNINGSPROGRAMMET TILLÄMPAD VÄLFÄRDSFORSKNING

En viktig utgångspunkt för programmet Hållbar socialtjänst är erfarenheterna från Tillämpad välfärdsforskning. Under perioden 2017–2026 beviljade Tillämpad välfärdsforskning cirka 900 miljoner kronor till klient- och praktiknära forskning inom socialtjänstens verksamhetsområden. Programmet har därmed bidragit till en stärkt extern finansiering av forskning med tydlig socialtjänstinriktning.

I halvtidsutvärderingen av Tillämpad välfärdsforskning konstaterades att programmet hade hittat sin nisch inom forsknings- och innovationssystemet genom sitt praktiknära fokus, med begränsad överlappning med andra forskningsfinansiärer. Programmet bedömdes överlag som välfungerande och ha goda förutsättningar att bidra till de uppsatta målen och till kunskapsuppbyggnaden inom området. Den forskning som finansierats bedömdes vara relevant i förhållande till identifierade behov. Samtidigt lyftes utvecklingsbehov när det gäller uppföljning och utvärdering, en tydligare strategisk ansats för nyttiggörande samt en utvecklad plan för förhållandet till internationella finansiärer och satsningar (Faugert & Co 2022).

Sammantaget bedömer Forte att Hållbar socialtjänst på många sätt kan bygga vidare på det arbete och de lärdomar som gjorts inom Tillämpad välfärdsforskning. Inom programmet har flera bidragsformer testats och nya har utvecklats, bland annat planeringsbidrag och samverkansbidrag. Även Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten (FYS), som finansierades inom Tillämpad välfärdsforskning, har gett lärdomar som kan tas vidare inom Hållbar socialtjänst.

Under 2026 inleds en samlad slututvärdering av Tillämpad välfärdsforskning tillsammans med övriga nationella forskningsprogram. Utvärderingen rapporteras 2027 och utgör ett viktigt underlag för det fortsatta arbetet.

3.1.4 SOCIALTJÄNSTEN SOM FORSKNINGSOMRÅDE

Socialtjänsten är en central del av välfärdsstaten och omfattar ett brett verksamhetsfält. Kommunernas kostnader för socialtjänsten uppgick 2024 till cirka 330 miljarder kronor (SCB 2026).[1]

Programmet utgår från socialtjänstens definition i socialtjänstlagen (2025:400) och omfattar även närliggande lagstiftning såsom LSS, LVM och LVU. Det inkluderar dessutom gränsytor mot andra välfärdsområden där socialtjänsten samverkar, särskilt hälso- och sjukvård, skola, rättsväsende och civilsamhälle.

Socialtjänsten verkar i ett sammanhang där flera parallella reformer pågår, exempelvis inom nära vård och samsjuklighet. Detta skapar ett ökat reformtryck och behov av samordning, styrning och kunskapsutveckling. Programmet omfattar därför även forskning om styrning, organisering och socialpolitik på nationell nivå.

3.1.5 DEN NYA SOCIALTJÄNSTLAGEN

Den nya socialtjänstlagen (2025:400), som trädde i kraft den 1 juli 2025, innebär en tydlig inriktning mot en mer förebyggande, kunskapsbaserad, jämställd och tillgänglig socialtjänst (prop. 2024/25:89). En central förändring är kravet på att verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet, vilket stärker behovet av systematisk uppföljning och forskningens roll.

Genomförandet innebär en omfattande omställning i kommunerna där nya arbetssätt ska införas samtidigt som befintliga strukturer behöver utvecklas eller omprövas. Socialtjänsten möter samtidigt stora och ibland ökande behov under pressade organisatoriska och ekonomiska förutsättningar.

Mot denna bakgrund får forskningsprogrammet en central roll genom att bidra med kunskap som stödjer omställningen och möjliggör oberoende analys av genomförande och konsekvenser.

3.1.6 BEGREPPET HÅLLBAR SOCIALTJÄNST

Programmet utgår från den grundsyn på en hållbar socialtjänst som utvecklas i förarbetena till den nya socialtjänstlagen (prop. 2024/25:89; SOU 2020:47).

En hållbar socialtjänst kan i detta sammanhang förstås som en verksamhet med långsiktig förmåga att både möta aktuella behov av stöd och bidra till att förebygga framtida behov. Det innebär att socialtjänstens individinriktade insatser och dess förebyggande arbete behöver ses som ömsesidigt förstärkande delar av ett sammanhållet uppdrag, snarare än som separata eller konkurrerande inriktningar.

För att detta ska vara möjligt krävs att socialtjänsten har stabila förutsättningar att bedriva både förebyggande och behovsprövade insatser med hög kvalitet över tid. Det handlar bland annat om tillgång till relevant kompetens, långsiktiga organisatoriska och ekonomiska förutsättningar samt förmåga att prioritera och samordna insatser i en verksamhet som ofta präglas av höga och akuta behov.

En hållbar socialtjänst förutsätter också att verksamheten är tillgänglig och upplevs som relevant och legitim av dem som behöver dess stöd. Tillgänglighet handlar här både om geografiska, sociala och organisatoriska förutsättningar att få stöd, och om bemötande, rättssäkerhet samt förmåga att anpassa insatser

1 Kommunernas kostnader för individ- och familjeomsorg samt vård och omsorg för äldre och för personer med funktionsnedsättning, inklusive LSS enligt räkenskapssammandraget för kommuner och regioner.

efter olika individers behov och livssituationer. Förtroende för socialtjänsten är en central förutsättning för att människor ska söka stöd och ta del av insatser.

En hållbar socialtjänst innefattar därmed flera grundläggande dimensioner:

- Respekt för mänskliga rättigheter och rättssäkerhet för den enskilde,
- god kvalitet och tillgänglighet i verksamheten,
- samverkan med andra verksamheter och aktörer samt
- en effektiv och långsiktigt hållbar resursanvändning.

(prop. 2024/25:89; SOU 2020:47)

Begreppet omfattar även socialtjänstens inre hållbarhet, det vill säga verksamhetens långsiktiga kapacitet att upprätthålla och utveckla sitt uppdrag. Detta innefattar förmåga till innovation och anpassning till förändrade omständigheter, liksom frågor om kompetensförsörjning, arbetsmiljö samt ledning och organisation (prop. 2024/25:89).

En hållbar socialtjänst kan endast utvecklas under vissa grundläggande förutsättningar. Det handlar bland annat om:

- En samlad och långsiktig styrning från stat och kommun,
- en väl fungerande kunskapsstyrning där verksamheten bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet,
- tillgång till relevant kunskap, data och uppföljning,
- ändamålsenlig organisering, ledning och resursfördelning samt
- hållbar kompetensförsörjning och goda arbetsvillkor.

(SOU 2020:47, s. 283; prop. 2024/25:89)

Dessa förutsättningar påverkas i sin tur av bredare samhällsförändringar, såsom demografisk utveckling, ekonomiska villkor, migration, utvecklingen på arbetsmarknaden samt förändringar i andra delar av välfärdssystemet.

Programmet behöver utgå från dessa förutsättningar både som ram för prioriterade forskningsområden och med insikten att utvecklingen påverkas av faktorer utanför Fortes och forskningens direkta kontroll. Detta gör kontinuerlig samverkan med forskare och sektorns aktörer central för att säkerställa relevans, genomförbarhet och anpassning till kontexten.

3.1.7 ANDRA FAKTORER SOM PÅVERKAR FORSKNINGSPROGRAMMET

Programmets inriktning och genomförande påverkas av en rad externa faktorer som tillsammans formar förutsättningarna för en hållbar socialtjänst och för programmets möjligheter att bidra till kunskapsutveckling och systemförändring. Dessa faktorer rör såväl övergripande samhällsmål och rättsliga ramar som pågående reformer, datainfrastruktur, kunskapsstyrning och institutionella samverkansstrukturer. I detta avsnitt sammanfattas centrala delar av denna kontext.

SOCIAL HÅLLBARHET

Begreppet hållbar socialtjänst är nära kopplat till den bredare ambitionen om social hållbarhet. Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen ska det allmänna främja en hållbar utveckling, och social hållbarhet lyfts i förarbetena som en central dimension (prop. 2001/02:72).

Social hållbarhet avser i detta sammanhang ett samhälle där grundläggande mänskliga rättigheter respekteras och där människor har likvärdiga möjligheter till goda livsvillkor. I den svenska välfärdsmodellen skapas dessa förutsättningar främst genom generella system som utbildning, arbetsmarknad och socialförsäkringar.

Socialtjänsten utgör här samhällets yttersta skyddsnät och träder in när andra system inte räcker till. Den fungerar därmed som sista instans i välfärdssystemet, med ansvar för personer i utsatta och ofta komplexa livssituationer.

Samtidigt är socialtjänsten en central aktör i arbetet med social hållbarhet genom sitt uppdrag att säkerställa skydd, stöd och rättigheter för individer som annars riskerar social utsatthet och marginalisering. Detta ligger i linje med socialtjänstlagens mål om ekonomisk och social trygghet, jämlika levnadsvillkor och aktivt deltagande i samhällslivet (1 kap. 1 § SoL).

Socialtjänstens uppdrag är även nära kopplat till flera av målen i FN:s Agenda 2030, bland annat att avskaffa fattigdom, främja hälsa, stärka jämställdhet och minska ojämlikhet (SOU 2020:47, s. 280).

UTVECKLINGSINITIATIV FÖR FÖRBÄTTRAD UPPFÖLJNING, DATA OCH FÖRUTSÄTTNINGAR FORSKNING

Forskningsprogrammet genomförs i en tid där det pågår flera olika utvecklingsarbeten för att stärka uppföljning, analys, data och lokal kunskapsutveckling inom socialtjänstens område. Utöver att dessa utgör en viktig grund för lokal kunskapsutveckling och arbetet med evidensbaserad praktik så kan de också bidra till förbättrade förutsättningar för forskning och vetenskaplig utveckling och därmed också forskningsprogrammets genomförande. Många kommuner arbetar till exempel med att utveckla sin individbaserade systematiska uppföljning (ISU) och myndigheterna inom området erbjuder olika typer av stöd för arbetet.

I augusti 2026 trädde också en ny lag (2026:601) om socialdataregister i kraft. Lagen skapar nya förutsättningar för arbetet mot en kunskapsbaserad socialtjänst då det tidigare har saknats ett heltäckande nationellt register för socialtjänstens insatser. Lagen implementeras stegvis med uppgiftsskyldighet från 2027 och därefter följer en succesiv uppbyggnad av enhetlig dokumentation.

Ett annat exempel är det så kallade NUSO-arbetet[2], där individbaserad systematisk uppföljning kombineras med forskning för att öka kunskapen om socialtjänstens nuläge, följa omställningen till ny socialtjänstlag och utveckla verksamheten baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Ovanstående exempel illustrerar att den pågående utvecklingen mot mer strukturerad och jämförbar information om socialtjänstens innehåll, kvalitet och resultat utgör en viktig del av programmets kontext. Genom samverkan mellan kommuner, lärosäten och FoU-miljöer och genom uppbyggnaden av socialdataregistret kan det till exempel skapas bättre förutsättningar för nationella studier på större dataunderlag. Forskningen som finansieras från programmet kan både bidra till utvecklingen och dra nytta av den.

2 Nationell uppföljning av socialtjänstens omställning (NUSO) är ett forsknings- och utvecklingsprojekt som genomförs av FoU Välfärd Värmland vid Karlstads universitet i samverkan SKR. NUSO genomförs i nära samarbete med medverkande kommuner och stöds av Föreningen Sveriges Socialchefer.

För forskningen innebär utvecklingen ökade möjligheter att ta del av och använda data för att studera socialtjänstens insatser och effekter, liksom att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering. Samtidigt aktualiseras frågor om datakvalitet, tillgänglighet och hur olika typer av kunskapsunderlag kan integreras och användas i både forskning och praktik.

Sammantaget bidrar denna typ av initiativ till att stärka de kunskapsmässiga förutsättningarna för en mer systematisk och långsiktig utveckling av socialtjänsten.

ANDRA MYNDIGHETERS UPPDRAG KOPPLAT TILL NYA SOCIALTJÄNSTLAGEN

Flera myndigheter och andra centrala aktörer har uppdrag som direkt eller indirekt berör genomförandet av den nya socialtjänstlagen, däribland Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Dessa aktörer ansvarar för kunskapsstöd,, uppföljning och utveckling inom angränsande områden, vilket skapar viktiga beröringsytor till socialtjänstens verksamhet.

Sammantaget finns goda förutsättningar för samverkan mellan Forte och andra myndigheter gällande programmets inriktning och genomförande, vilket kan stärka såväl implementering som kunskapsutveckling och uppföljning av socialtjänstens arbete.

RELEVANTA FORSKNINGSPROGRAM HOS ANDRA FORSKNINGSFINANSIÄRER

Vetenskapsrådet och Formas ansvarar för program och satsningar som är relevanta för socialtjänstens kunskapsområden och angränsande samhällsfrågor. Relevanta samverkansytor finns med Vetenskapsrådets nationella forskningsprogram inom brottslighet, migration och integration samt segregation och digitaliseringens samhällskonsekvenser.

Hos Formas finns ett program för hållbart samhällsbyggande som berör sociala och strukturella villkor för välfärden som kan utgöra en relevant samverkanspart.

Representanter för dessa finansiärer ingår i programkommittén för Hållbar socialtjänst. Det ger bättre förutsättningar för löpande dialog och samordning mellan närliggande satsningar, samt en gemensam överblick över pågående initiativ. Forskningsfinansiärerna samarbetar också i andra former för lärande och utbyte kring de nationella forskningsprogrammen.

MÖJLIGHETER ATT FRÄMJA INTERNATIONALISERING INOM PROGRAMMET

Programmet har beröringspunkter med EU:s forsknings- och innovationssamarbeten, särskilt inom Horisont Europa (Pelare II), där områden som hälsa, inkludering, migration, sociala rättigheter, säkerhet och ojämlikhet behandlas. Dessa frågor ligger nära socialtjänstens uppdrag och programmets tematiska inriktning, särskilt i relation till välfärdsstatens organisering och omställning.

Inom Horisont Europa pågår även satsningar som mer direkt berör utvecklingen av hälso- och välfärdssystem, bland annat genom partnerskapet Transforming Health and Care Systems (THCS). Detta partnerskap fokuserar på implementering och långsiktig omställning av vård- och omsorgssystem, vilket har beröringspunkter med socialtjänstens utvecklings- och kunskapsbehov. Vidare utvecklas inom EU nya strategiska forsknings- och innovationsagendor och partnerskap, så som Social Transformations and Resilience (STAR).

Sammantaget innebär detta att det finns en relevant europeisk kontext för frågor om styrning, organisering och kunskapsbaserad utveckling av välfärdssystem och social omställning. För

programmet kan det innebära möjligheter till strategisk samverkan i form av jämförande studier, erfarenhetsutbyte och deltagande i europeiska forskningsnätverk och utlysningar.

Samtidigt kan det också konstateras att det i dagsläget saknas större strategiska internationella forskningssatsningar som mer direkt motsvarar Hållbar socialtjänst i meningen att fokus helt ligger på utveckling och omställning av socialtjänstverksamhet eller motsvarande. Under programmets gång behöver möjligheter till internationella samarbeten undersökas närmare. Särskilt nordiska samarbeten kan utgöra en möjlig väg till att främja forskningsfältets internationalisering. Det kan också finnas skäl att ta initiativ till nordiska samarbeten inom området, där till exempel Nordforsk är en plattform för sådan samverkan.

3.2 Resultat av behovsanalysen

Utmaningar och forskningsbehov i förhållande till en hållbar socialtjänst har identifierats genom olika former av dialog och behovsinventering. Sammantaget identifierades omkring 200 forskningsbehov som skilde sig åt i detaljeringsgrad och karaktär och ibland överlappade. Behoven sorterades och sammanfördes i tematiska kluster i en stegvis och iterativ analysprocess. Preliminära resultat och tematiska inriktningar presenterades och diskuterades vid en workshop med representanter från kommuner, myndigheter, FoU-miljöer, forskarsamhället, forskningsfinansiärer, brukarorganisationer och fackförbund inom området. Workshopen ledde till vissa justeringar av inriktningen.

De forskningsbehov som redovisas i det här avsnittet utgör därmed en bearbetad och delvis omformulerad version av det insamlade materialet, i syfte att kunna presentera resultatet på en mer jämförbar abstraktionsnivå och minska upprepning av likartade och överlappande behov, utmaningar och frågeställningar.

Behoven som presenteras ska betraktas som övergripande behov av kunskap, utveckling och forskning för socialtjänstens utveckling utifrån olika intressenters perspektiv. Inventeringen och analysen ger däremot inte underlag för slutsatser om vilka enskilda forskningsfrågor som är mest angelägna eller om det vetenskapliga kunskapsläget gällande alla behov och utmaningar som nämns. Under programmets gång kan fördjupade analyser och forskningssammanställningar bli aktuella för att komplettera den strategiska forskningsagendan.

En mer detaljerad redovisning av de olika momenten i arbetet återfinns i bilaga 1.

I detta avsnitt redovisas det samlade resultatet av behovsinventeringen i form av ett övergripande ramverk för programmets inriktning och exempel på forskningsbehov som framkommit. Ramverket utgörs av fyra tematiska spår, ett antal tvärgående perspektiv och frågor samt behov som avser forskningens inriktning och karaktär.

3.2.1 FYRA TEMATISKA SPÅR

Bland de behov som framkom i datainsamlingen identifierades genom analysprocessen fyra övergripande forskningsområden eller tematiska spår:

- Forskning för kunskapsbaserade bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt.
- Forskning för en förebyggande och tillgänglig socialtjänst.

- Forskning för stärkt samspel och samverkan inom och mellan organisationer.
- Forskning för en kunskapsbaserad och långsiktigt hållbar socialtjänst.

Behoven inom respektive tematiskt spår beskrivs nedan.

FORSKNING FÖR KUNSKAPSBASERADE BEDÖMNINGSMETODER, INSATSER OCH ARBETSSÄTT

Att stärka kunskapen om vilka insatser, bedömningsmetoder och arbetssätt som är effektiva är centralt för målet om en kunskapsbaserad socialtjänst. En sådan kunskapsbas bidrar även till en mer ändamålsenlig resursanvändning, där insatser i högre grad kan utgå från bästa tillgängliga kunskap ur såväl individens som samhällets perspektiv. Kunskapsläget har också en tydlig etisk dimension: den enskilde ska kunna förlita sig på att socialtjänstens insatser vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Detta gäller i synnerhet när insatser innefattar inslag av tvång.

Samtidigt visar forskning, tillsyn och uppföljningar att det i dag finns betydande kunskapsluckor kring många av socialtjänstens insatser, liksom återkommande brister i kvalitet, rättssäkerhet och jämlikhet (Forte 2021; IVO 2023, 2024, 2025; Socialstyrelsen 2025, 2026a, 2026b; Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2023). Insatser leder inte alltid till avsedda resultat, och det förekommer omotiverade skillnader i både utredningar och tillgång till stöd. Dessa brister har sannolikt flera orsaker och understryker behovet av kontinuerlig kunskapsutveckling om både orsaker och förbättringsmöjligheter i det klientnära arbetet.

Även när kunskap finns implementeras den inte alltid i praktiken. Befintliga arbetssätt kan vara trögrörliga och strukturer för lärande, dokumentation och spridning av beprövad erfarenhet är ofta otillräckliga. Implementering, utmönstring och kunskapsanvändning är därför en central del av en kunskapsbaserad socialtjänst.

I dialogerna med kommuner framhålls dessutom att skilda lokala förutsättningar påverkar möjligheten att använda evidensbaserade metoder. Särskilt mindre kommuner kan ha begränsade möjligheter att fullt ut implementera standardiserade insatser. Detta har aktualiserat behovet av mer kunskap om insatsers kärnkomponenter, det vill säga vilka delar som är avgörande för effekt, för att möjliggöra anpassning till lokala kontexter utan att förlora effektivitet.

Sammantaget pekar underlagen från dialoger och dokumentgenomgångar på ett brett och angeläget behov av forskning med fokus på kvalitet, effektivitet, rättssäkerhet och jämlikhet i socialtjänstens klientnära arbete. Nedan redovisas exempel på forskningsfrågor, utmaningar och utvecklingsbehov som framträtt som särskilt viktiga ur ett praktik- och brukarperspektiv.

- Vilka insatser, bedömningsmetoder och arbetssätt som fungerar för olika målgrupper och behov samt vilka som är mest kostnadseffektiva,
- vilka av socialtjänstens insatser, bedömningsmetoder och arbetssätt som inte är effektiva och bör utmönstras,
- kärnkomponenterna i effektiva insatser för olika målgrupper och behov,
- vilka digitala verktyg och välfärdstekniker som är effektiva för olika målgrupper och situationer,

- hur konstaterat effektiva och träffsäkra bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt kan tillgängliggöras, förvaltas, implementeras och anpassas till olika kontexter utan att effektivitet och träffsäkerhet går förlorad,
- hur beprövad erfarenhet kan systematiseras samt hur klienters och invånares erfarenheter kan tas tillvara i utvecklingen av stöd,
- hur effektiva insatser och fungerande arbetssätt kan anpassas till olika kommuntyper samt
- hur brukardelaktigheten i socialtjänsten kan stärkas och utvecklas för att säkerställa att brukarnas erfarenhetsbaserade kunskap utgör en central del av en kunskapsbaserad socialtjänst.

Utifrån vårt samlade underlag konstaterar vi att det efterfrågas kunskap om alla socialtjänstens verksamhetsområden och målgrupper. Samtidigt vet vi också att kunskapsläget varierar beroende på område och målgrupp; inom vissa områden behövs grundläggande forskning om innehåll och kvalitet i insatser, medan det inom andra finns relativt mycket kunskap om vad som behövs men behov av replikationsstudier för stärkt evidens, utveckling av mer målgruppsanpassade insatser eller forskning med fokus på implementering av insatser. Någon systematisk kartläggning av kunskapsläget om bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt inom alla socialtjänstens områden har vi inte kunnat göra i arbetet med den strategiska agendan, men flera olika verksamhets- och målgruppsspecifika behov har framkommit i våra dialoger.

Exempel på verksamhets- och målgruppsspecifika forskningsbehov som lyfts:

- Hur insatser i form av praktiskt stöd till barnfamiljer fungerar, till exempel boendestöd,
- hur effektivt stöd kan utformas för personer som rör sig mellan socialtjänst och psykiatri samt insatser inom socialpsykiatrin, liksom vanligt förekommande insatser som boendestöd, kontaktperson och stödboende,
- socialtjänstens bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt för personer med funktionsnedsättning, inklusive LSS, särskilt avseende insatsernas innehåll, effekter på livskvalitet och individers förutsättningar samt efterlevnad av FN-konventioner och nationell funktionshinderpolitik, liksom orsaker till brister i kvalitet och vägar till stärkt kvalitet, trygghet och säkerhet,
- effektiva sociala insatser och arbetssätt inom socialtjänsten för att bryta kriminella banor i olika stadier, åldrar och målgrupper,
- kvalitet och rättssäkerhet i socialtjänstens insatser riktade till kvinnor och flickor som är utsatta för våld och förtryck, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel,
- institutions- och familjehemsvårdens funktionssätt, effektivitet och kvalitet, inklusive forskning om den låsta institutionsvården,
- insatser som fungerar för att stärka och rekrytera familjehem,
- effektiviteten i socialtjänstens bedömningsmetoder och insatser för barn, unga och familjer inom barn- och ungdomsvården, inklusive insatser till barn och föräldrar vid omhändertagande enligt LVU,
- utveckling och utvärdering av målgruppsanpassade föräldrastödsprogram,
- kvalitet, effektivitet och jämlikhet inom äldreomsorgen, inklusive biståndsbedömning samt insatser och stöd inom hemtjänst, särskilda boenden och öppna stödverksamheter samt gränssnittet till kommunal hälso- och sjukvård, särskilt avseende psykisk ohälsa, ensamhet och anhörigstöd,

- effekterna av ekonomiskt bistånd och kommunala arbetsmarknadsåtgärder, med fokus på vägar till självständig försörjning,
- insatser för personer med komplex psykisk ohälsa, exempelvis självskadebeteende och ätstörningar i kombination med funktionsnedsättning, trauma eller social utsatthet samt
- effektiva former av anhörigstöd, inklusive befintliga stödformer och hur dessa kan stärkas.

Trots de många exempel på målgrupps- och verksamhetsspecifika behov som redovisas är listan inte uttömmande, och någon fördjupad analys av kunskapsläget inom respektive område har inte varit möjlig inom ramen för arbetet.

Samtidigt kan det konstateras att kommuner, professioner, myndigheter samt brukar- och intresseorganisationer samstämmigt uttrycker ett omfattande behov av ökad kunskap om kvalitet, effektivitet, rättssäkerhet och jämlikhet i socialtjänstens bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt i det klientnära arbetet. Behoven spänner dessutom över samtliga delar av socialtjänstens verksamhetsområden.

FORSKNING FÖR EN FÖREBYGGANDE OCH TILLGÄNGLIG SOCIALTJÄNST

Utöver att säkerställa att befintliga behov möts förutsätter en hållbar socialtjänst att framtida behov av stöd, skydd och omsorg i högre grad kan förebyggas. Den nya socialtjänstlagen betonar därför ett mer systematiskt och tidigt förebyggande arbete, där socialtjänsten i större utsträckning ska identifiera och möta behov innan de utvecklas till akuta problem. Detta innefattar bland annat stärkt uppsökande verksamhet, ett tydliggjort brottsförebyggande uppdrag samt en ambition att sänka trösklarna till socialtjänsten genom fler insatser utan individuell behovsprövning. Syftet är att öka tillgänglighet och möjliggöra tidigare stöd, inte minst för grupper som i dag har svag kontakt med socialtjänsten.

För att en mer förebyggande och tillgänglig socialtjänst ska kunna realiseras behövs utveckling av nya arbetssätt, metoder, organisatoriska lösningar och styrningsformer. Omställningen är samtidigt resursmässigt utmanande, då den ska genomföras parallellt med fortsatt höga och i vissa fall ökande akuta behov.

En central förutsättning för det förebyggande arbetet är förtroende. Målet om att fler ska söka stöd tidigt och frivilligt förutsätter att socialtjänsten uppfattas som tillgänglig, relevant och legitim. Våra dialoger pekar på att tilliten till socialtjänsten är en återkommande utmaning. Även tillgängliga undersökningar visar att förtroendet för socialtjänsten är lägre än för flera andra välfärdsaktörer och varierar mellan olika grupper i befolkningen (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2024). Detta utgör en strukturell utmaning för det förebyggande uppdraget.

En mer förebyggande och tillgänglig socialtjänst förutsätter även fungerande samverkan med andra aktörer, såsom hälso- och sjukvård, skola, polis och civilsamhälle, liksom nya arbetssätt i takt med förändrade samhällsbehov. Samtidigt behöver förebyggande insatser utvecklas och systematiskt utvärderas för att stärka kunskapen om deras effekter, kostnadseffektivitet och eventuella oavsiktliga konsekvenser.

I våra dialoger framträder särskilt behov av forskning om hur det förebyggande uppdraget ska konkretiseras i olika delar av socialtjänsten, hur allmänna och riktade förebyggande insatser ska utformas och vilka effekter de får. Detta

inkluderar även socialtjänstens roll i samhällsplanering och behovet av ökad kunskap om hur strukturella samhällsfaktorer kan påverka sociala problem och utanförskap.

Sammantaget pekar underlagen på ett brett och angeläget behov av fördjupad kunskap om förutsättningar, genomförande och effekter av en mer förebyggande och tillgänglig socialtjänst.

Exempel på utmaningar samt utvecklings- och forskningsbehov som lyfts inom området:

- Hur socialtjänsten kan arbeta mer förebyggande för att motverka utanförskap och utveckling av sociala problem,
- hur socialtjänstens planering av insatser bör utformas samt vilka data och metoder som kan användas för ändamålsenlig behovsanalys och planering,
- hur socialtjänsten kan skapa fungerande samverkan med andra aktörer för att nå ut till fler, inklusive svårnådda grupper,
- hur socialtjänsten kan sänka trösklarna så att fler söker stöd i tid,
- hur befolkningens förtroende för socialtjänsten formas och utvecklas samt hur socialtjänsten kan arbeta för att stärka tillit och förtroende,
- hur effekter och upplevelser av öppna och icke biståndsbeslutade insatser kan utvärderas,
- hur socialtjänsten kan förstå befolkningens behov och efterfrågan för att utforma stödformer som är relevanta och attraktiva ur invånarnas perspektiv,
- hur socialtjänstens samhällsbaserade arbete kan stärkas, särskilt vad gäller uppsökande och förebyggande arbete i marginaliserade bostadsområden och grupper,
- vilka professionella, organisatoriska och institutionella faktorer som påverkar möjligheten att nå svårnådda grupper,
- träffsäkerheten i olika metoder för att nå rätt personer och grupper,
- hur socialtjänsten kan samverka med och dra nytta av civilsamhällets resurser och kompetens för att stärka det förebyggande arbetet,
- vilka effekter olika förebyggande insatser och arbetssätt har på kort och lång sikt samt deras kostnadseffektivitet ur ett hälsoekonomiskt perspektiv,
- hur samhällsnyttan av förebyggande insatser kan beräknas samt om och hur det förebyggande arbetet bör följas upp,
- vilka förebyggande insatser som fungerar för olika specifika målgrupper och problem,
- vad ett förebyggande perspektiv i socialtjänsten innebär samt var gränserna går till andra verksamheters ansvarsområden och samhällsaktörer,
- hur ett förebyggande perspektiv kan implementeras och vad det närmare ska innebära inom äldreomsorg och funktionshinderomsorg,
- hur ett förebyggande av lidande i livets slutskede kan förverkligas samt
- hur kommunerna implementerar den nya lagens intentioner samt vilka effekter och eventuella undanträngningseffekter som uppstår, liksom vilka konsekvenser socialtjänstens nya roll får för uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan olika välfärdsaktörer.

FORSKNING FÖR STÄRKT SAMSPEL OCH SAMVERKAN INOM OCH MELLAN ORGANISATIONER

I våra dialoger framträder svårigheter att skapa fungerande samspel och samverkan som en av de mest centrala utmaningarna för socialtjänsten, både för verksamheten och för de individer och familjer som tar del av stöd och insatser. Utmaningen har flera dimensioner. Den rör dels hur socialtjänsten tillsammans med andra aktörer kan skapa sammanhållna insatser för individer och familjer med behov av flera samtidiga kontakter, dels hur olika organisatoriska nivåer och huvudmän kan samspela mer effektivt på systemnivå.

När det gäller den individnära dimensionen är det väl dokumenterat att brister i samverkan och i gränssnitt mellan verksamheter leder till att invånare inte alltid får sammanhållna och ändamålsenliga insatser. Detta är särskilt problematiskt för personer med komplexa och sammansatta behov, där insatser från flera delar av socialtjänsten och andra välfärdsaktörer behöver samordnas. Brister har återkommande konstaterats inom individ- och familjeomsorg, funktionshinderomsorg och äldreomsorg (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2025; Socialstyrelsen 2025; 2026a). Trots långvarig kunskap om problemet kvarstår utmaningen, vilket tyder på att svårigheterna i mindre grad handlar om att identifiera bristerna och i högre grad om att omsätta kunskap i fungerande samverkansformer.

Mot denna bakgrund finns ett tydligt behov av forskning som bidrar till att utveckla och pröva modeller och arbetssätt för mer sammanhållna insatser, samt som fördjupar kunskapen om de mekanismer som gör att samverkan brister i praktiken.

I dialogerna lyfts även behovet av ett starkare systemperspektiv på socialtjänstens roll i välfärdssystemet. Socialtjänstens möjligheter att möta befolkningens behov är nära beroende av utvecklingen i andra välfärdssektorer och av hur dessa samspelar över tid. Detta aktualiserar behov av forskning om både horisontell samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola, polis och civilsamhälle, och vertikal samverkan mellan nationell styrning och lokala organisatoriska förutsättningar.

Sammantaget pekar underlagen på flera utmaningar och utvecklingsbehov om hur samspel och samverkan kan utvecklas på både individ-, organisations- och systemnivå för att stödja en mer sammanhållen välfärd.

Exempel på utmaningar och behov av forskning och utveckling för samspel och samverkan som lyfts:

- Hur gränssnitt och ansvarsfördelning mellan socialtjänsten och andra aktörer kan utvecklas samt vilka åtgärder som minskar glapp, överlapp och risken att enskilda hamnar mellan stolarna,
- vilka fungerande vägar som finns till en mer sammanhållen helhet för individer och familjer med många kontakter med välfärdsaktörer och myndigheter,
- om och hur nya organisatoriska lösningar kan bidra till att individers behov möts bättre,
- vilka faktorer som bidrar till fungerande samverkan på organisatorisk nivå,
- hur samverkan och helhetssyn kan förbättras så att den enskilde får rätt stöd i rätt tid,
- vilka konsekvenser olika samverkansmodeller får samt hur samverkan kan utvärderas ur ett kostnadseffektivitetsperspektiv,
- hur olika samverkansinitiativ fungerar i praktiken och vilka resultat de leder till

- eventuella negativa bieffekter av samverkan,
- vilka fungerande lösningar som finns för effektiv samverkan mellan socialtjänsten och hälso- och sjukvård, skola, polis, psykiatri, arbetsliv och civilsamhälle på individ-, organisations- och systemnivå,
- vilka konsekvenser samhälls- och policyförändringar får för socialtjänst, profession och invånare samt hur dessa kan hanteras,
- hur individers resor genom välfärden ser ut ur ett helhets- och systemperspektiv, var glapp och överlapp uppstår samt vilka lösningar som bidrar till mer sammanhållna vårdkedjor,
- vad som sker i gränsytorna mellan socialtjänst, arbetsmarknad och utbildning samt vilka kunskapsbaserade arbetssätt som finns där,
- hur livskvalitet och livsvillkor för socialtjänstens målgrupper påverkas av ansvarsfördelningen mellan olika aktörer samt vilka arbetssätt som fungerat väl,
- hur sambanden mellan strukturella faktorer i samhället och förekomsten av sociala problem och psykisk ohälsa förändras och utvecklas samt
- hur socialtjänsten kan arbeta på och integreras i andra arenor för att erbjuda ett mer sammanhållet stöd.

FORSKNING FÖR EN KUNSKAPSBASERAD OCH LÅNGSIKTIGT HÅLLBAR SOCIALTJÄNST

Ett genomgående tema i dialogerna inför utformningen av forskningsprogrammet har varit behovet av forskning som fokuserar på de samhälleliga, strukturella och organisatoriska förutsättningar som krävs för en hållbar socialtjänst. Från kommuner och myndigheter beskrivs en betydande utmaning i hur ambitionerna om en mer hållbar socialtjänst ska kunna realiseras, liksom hur nödvändig utvecklingskraft ska kunna uppnås i praktiken. Samtidigt framträder en bild av att förutsättningarna i dag brister inom flera områden, vilket påverkar möjligheterna att säkerställa kunskapsbaserade och effektiva insatser, sammanhållna vård- och stödprocesser samt ett förebyggande arbete.

En central fråga gäller framtida kompetensförsörjning. Här aktualiseras behov av forskning om arbetsmiljö, kompetensbehov, professionsutveckling samt utbildning och fortbildning, liksom om hur en långsiktigt hållbar kompetensförsörjning kan säkerställas i kommuner med olika strukturella och demografiska förutsättningar.

En annan återkommande fråga gäller förutsättningarna för en kunskapsbaserad socialtjänst. Detta innefattar både implementering av kunskap i praktiken och utveckling av verksamheternas egen kunskapsproduktion. Socialtjänsten beskrivs i högre grad behöva gå från att främst vara kunskapskonsument till att också vara kunskapsproducent, där erfarenheter och verksamhetsdata i större utsträckning används för lärande och utveckling. Samtidigt lyfts att brister i styrning, datatillgång och kunskapsstrukturer begränsar möjligheterna till välgrundade beslut. Kommuner beskriver även en svårighet i att hantera och omsätta det omfattande utbudet av kunskapsstöd, vilket pekar på behov av mer samordnade och användbara strukturer för kunskapsförsörjning. Frågor om hur sådana strukturer kan byggas upp och fungera effektivt återkommer därför som centrala utmaningar och forskningsbehov.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har samtidigt visat att kunskapsstyrningen inom socialtjänsten inte fungerar som ett sammanhållet system. Trots att viktiga komponenter finns på plats framstår systemet som fragmenterat och svåröverskådligt, både nationellt och regionalt. Kommunerna saknar

i flera fall tillräcklig kapacitet för att utveckla egna robusta strukturer för kunskapsutveckling, och befintliga kunskapsstöd motsvarar inte alltid verksamheternas behov. Därtill saknas en nationell struktur för förvaltning och vidareutveckling av metoder, vilket ytterligare försvårar långsiktig kunskapsuppbyggnad (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2026).

Ytterligare ett centralt tema gäller socialtjänstens styrning, ledning och organisering. Här efterfrågas forskning om hur lokala styr- och organisationsmodeller påverkar kvalitet, jämlikhet och rättssäkerhet ur ett brukarperspektiv. Det finns även behov av kunskap om hur olika driftsformer, konsultlösningar och marknadsinslag påverkar verksamhetens innehåll, ansvarsfördelning och resursanvändning. Kommuner och socialchefer lyfter dessutom behov av mer systematisk kunskap om vilka organisatoriska modeller som bäst stödjer en hållbar socialtjänst. Slutligen framhålls frågor om den nationella styrningen, statliga myndigheters roller samt tillsynens och kontrollens betydelse för kvalitet och rättssäkerhet som viktiga forskningsområden.

Behov av forskning har också beskrivits gällande hur socialtjänstens system, organisationer och målgrupper påverkas av reformer och förändringar i andra delar av välfärden och samhället. Detta gäller både direkta reformeffekter och mer indirekta konsekvenser av förändrad lagstiftning och styrning inom angränsande politikområden.

På systemnivå har det vidare framkommit hållbarhets- och motståndskraftutmaningar, inklusive frågor om hur socialtjänstens robusthet kan stärkas i ett förändrat samhällsläge. Detta omfattar bland annat hur desinformation kan motverkas, hur beredskap och krishanteringsförmåga inom socialtjänstens verksamheter kan utvecklas samt hur välfärdsbrottslighet inom området kan förebyggas och bekämpas.

Samtidigt aktualiseras behov av kunskap om hur digitalisering och användning av artificiell intelligens kan tillvaratas på ett ändamålsenligt sätt utan att medföra negativa konsekvenser för individer eller samhälle.

Slutligen har det i dialogerna betonats att en långsiktigt hållbar socialtjänst förutsätter ett tydligt nationellt och systemövergripande perspektiv. Detta innefattar behov av kontinuerlig och kritisk analys av socialtjänstens utveckling som helhet, inklusive dess konsekvenser ur olika hållbarhets- och samhällsperspektiv.

Exempel på utmaningar och forskningsbehov som lyfts när det gäller samhälleliga, strukturella och organisatoriska förutsättningar för en hållbar socialtjänst:

- Hur socialtjänsten kan behålla erfaren personal och minska personalomsättningen, både generellt och inom områden med särskilt hög omsättning,
- socialtjänstens nuvarande och framtida kompetensbehov samt om verksamheten har tillräckliga resurser och kompetenser för att ge gott stöd till olika grupper,
- hur socialarbetares yrkesutövning ser ut i dag och hur professionen kan utvecklas för att stärka den professionella expertisen för olika målgrupper och områden,
- hur morgondagens socionomer kan rustas för framtida behov samt hur socionomutbildningen behöver utvecklas,
- vilka arbetssätt och organisationsmodeller som stödjer god arbetsmiljö i socialtjänsten samt hur en hållbar arbetsbelastning kan uppnås,
- vilka faktorer som gynnar utvecklingen av lärande och kunskapande organisationer i socialtjänsten,

- hur ett effektivt system för kunskapsbaserad implementerings- och förändringsledning kan utvecklas i socialtjänsten,
- hur kommuner och myndigheter enskilt och gemensamt kan arbeta för att systematisera och sprida beprövad erfarenhet,
- hur nuvarande myndighetsorganisation och nationella strukturer påverkar socialtjänstens förutsättningar samt hur systemnivån kan fungera mer effektivt,
- hur socialtjänstens ledning, styrning och organisation kan utvecklas för att stödja en mer kunskapsbaserad, lärande och innovativ socialtjänst med hög kvalitet i stöd och insatser,
- vilka lokala och nationella stödstrukturer, resurser och uppföljningssystem som krävs för att socialtjänsten ska bli mer kunskapsbaserad och lärande,
- vilka kunskaper och kompetenser som finns och behövs inom socialtjänsten när det gäller ledning av implementering och förändring,
- hur politikens och professionens roller kan samspela för en mer kunskapsbaserad och effektiv socialtjänst,
- hur välfärdsbrottslighet kan motverkas samt vad som utgör en god och effektiv hantering av desinformation, otillbörlig påverkan samt hot och våld mot tjänstemän,
- vilka effekter och konsekvenser samt vilka skillnader i kvalitet som finns mellan olika driftsformer och aktörer inom socialtjänsten samt hur brukare påverkas av olika lösningar och valfrihetsmodeller,
- vilka effekter digitalisering har på socialtjänstens personalförsörjning,
- hur en effektiv och ändamålsenlig digital infrastruktur för socialtjänstdata kan utvecklas,
- vilka systemförutsättningar som krävs för säker och effektiv användning av digitala tjänster och AI samt hur dessa kan etableras,
- hur socialtjänstens beredskap ser ut i dag ur olika perspektiv samt hur den kan stärkas,
- hur socialtjänsten och dess klienter påverkas av omställningen till nära vård,
- vilka konsekvenser och effekter en förändrad ansvarsfördelning mellan kommuner och regioner får för personer med samsjuklighet i form av skadligt bruk och beroende samt psykisk ohälsa,
- hur socialtjänstens målgrupper och verksamheter påverkas av förändringar i ekonomiska trygghetssystem,
- hur den nya lagen tillämpas och omsätts i kommunerna samt vilka effekter detta får för invånare, brukare och klienter samt
- vilka effekter policyförändringar får för socialtjänstens prioriteringar, beslutsfattande, styrning och resurssättning.

3.2.2 TVÄRGÅENDE KUNSKAPSBEHOV

Under arbetet har det framkommit att socialtjänsten behöver belysas och utvecklas utifrån flera särskilda perspektiv som spänner över flera spår. De redovisas i detta avsnitt.

Ett återkommande tema gäller jämställdhet, där det identifierats utmaningar kopplade till risk för genusbias i bemötande, bedömningar och val av insatser. Kunskapsläget varierar mellan socialtjänstens områden, men i flera områden saknas forskning som belyser frågor om genusbias och bemötande (SKR 2023).

Även funktionshinderperspektivet framträder som centralt, liksom barnperspektivet, där dialogerna pekar på behov av att stärka genomslaget av dessa perspektiv i det praktiska arbetet.

Vidare lyfts ett tydligt rättighetsperspektiv, där socialtjänstens verksamhet behöver förstås och utvecklas i ljuset av såväl nationell lagstiftning som internationella konventioner om mänskliga rättigheter (SKR 2024). Detta omfattar bland annat frågor om delaktighet, inflytande, social trygghet och skäliga levnadsvillkor.

Ett bredare jämlikhetsperspektiv har också varit framträdande i dialogerna. Här återkommer frågor om hur socialtjänstens insatser bidrar till jämlika levnadsvillkor och hur omotiverade skillnader mellan grupper och geografiska områden kan identifieras och motverkas. I arbetet med den nya socialtjänstlagen lyfts särskilt betydelsen av systematisk uppföljning av skillnader, användning av vetenskap och beprövad erfarenhet för att minska ojämlikhet samt reflektion över normer och värderingar som kan påverka bemötandet. Sammantaget framträder ett behov av forskning och utveckling som kan bidra till att synliggöra, förklara och motverka omotiverade skillnader i socialtjänstens verksamhet.

Därtill omfattar de identifierade perspektiven frågor om HBTQI-personers livsvillkor, diskriminering samt socialtjänstens bidrag till målen för funktionshinderpolitiken, jämställdhetspolitiken och folkhälsopolitiken. Det handlar också om hur socialtjänstens insatser påverkar olika målgruppers tillgång till stöd, hälsa och livsvillkor, samt hur eventuella brister i måluppfyllelse kan åtgärdas.

Slutligen lyfts brukardelaktighet som ett särskilt viktigt utvecklingsområde. För att socialtjänsten ska kunna möta behov och utvecklas i linje med dessa krävs stärkt delaktighet på såväl individnivå som organisatorisk och systemnivå, där brukares erfarenheter i högre grad tas tillvara i uppföljning, utveckling och styrning av verksamheten.

Några exempel på frågor som lyfts i relation till mänskliga rättigheter, jämlikhet och delaktighet:

- I vilken utsträckning socialtjänsten är jämlik och jämställd samt inom vilka områden det finns omotiverade skillnader och hur dessa kan avhjälpas,
- förekomsten av oönskad variation i rättstillämpning och beslutsfattande samt vilka grupper som drabbas,
- i vilken utsträckning socialtjänstens insatser bidrar till goda, jämlika och jämställda levnadsvillkor för olika grupper samt hur efterlevnaden av internationella konventioner om mänskliga rättigheter kan säkras,
- hur möjligheten till icke behovsprövade insatser påverkar jämlikhet och jämställdhet,
- hur socialtjänsten kan utjämna eller förhålla sig till maktobalanser
- vilken data som behövs och hur den kan utvecklas för att socialtjänsten ska kunna upptäcka brister i jämlikhet och jämställdhet,
- vilka förutsättningar som finns i socialtjänstens verksamheter för att bedriva verksamhet i enlighet med konventioner om mänskliga rättigheter,
- hur jämlikhet i levnadsvillkor och förhållanden kan förstås och utvecklas ur ett tvärsektoriellt perspektiv,
- vilka former och metoder för aktiv involvering som fungerar,
- hur brukarinflytande kan stärkas i forskning om socialtjänsten samt i myndighetsutövning och på insats- och verksamhetsnivå,
- hur omotiverade skillnader mellan grupper och kommuner kan minskas samt hur jämlikhet i tillgång till och nyttjande av insatser ser ut och hur likvärdig tillgång till stöd utifrån behov kan säkras,

- hur brukares perspektiv och erfarenhetsbaserad kunskap kan tas tillvara på bästa sätt i verksamheter samt
- hur samskapande och involvering av brukare fungerar i praktiken och hur detta kan stärkas.

Digitalisering, välfärdsteknik och i ökande grad artificiell intelligens (AI) har blivit integrerade delar av socialtjänstens verksamhet, såväl i det klientnära arbetet som i förebyggande insatser och i administrativa och beslutsstödjande processer. Utvecklingen omfattar exempelvis digitala verktyg för utredning och uppföljning, digital kommunikation med brukare samt olika former av välfärdsteknik som kan stödja självständighet, trygghet och delaktighet för äldre personer och personer med funktionsnedsättning, såsom trygghetslarm, sensorer, tele- och videolösningar och e-tjänster (Forte 2022).

Samtidigt innebär digitaliseringen en genomgripande omställning av arbetssätt och strukturer. Den aktualiserar frågor om integritet, dataskydd, rättsliga ramar och förändrade professionella roller, liksom nya krav på kompetens och implementering i verksamheterna. Den medför också potentiella risker, exempelvis kopplade till ojämlik tillgång, teknikanvändningens konsekvenser för den enskilde samt etiska avvägningar i digitalt beslutsstöd.

AI, digitalisering och välfärdsteknik påverkar därmed flera nivåer i socialtjänstens system och kan både utgöra ett forskningsområde i sig och ingå som komponent i annan tillämpad socialtjänstforskning. Regeringen har i uppdraget till Forte betonat behovet av ökad kunskap om digitaliseringens effekter för individer, verksamheter och personal. I dialogerna har särskilt lyfts behov av forskning om välfärdsteknik för olika målgrupper samt om hur AI används och kan användas inom socialtjänsten på ett rättssäkert och ändamålsenligt sätt.

3.2.3 FORSKNINGENS INRIKTNING OCH KARAKTÄR

Dialogerna visar att en hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst förutsätter en bredd av forskningsansatser. En grundläggande utgångspunkt är att forskningen adresserar de utmaningar samt kunskaps- och utvecklingsbehov som identifierats.

Samtidigt framkommer att relevans kopplad enbart till något av de fyra spåren inte är tillräckligt. Särskild vikt bör läggas vid praktiknära och praktikutvecklande forskning som kan bidra med konkret kunskap, förklaringar och lösningar på identifierade problem och utvecklingsbehov. Det finns också ett uttalat behov av fler robusta effektutvärderingar av insatser och arbetssätt, samt forskning som systematiskt bidrar till att minska identifierade kunskapsluckor.

Vidare betonas vikten av forskningsansatser som utvecklas i nära samverkan mellan forskning och praktik. En sådan samverkan ses som central för att säkerställa relevans, stärka implementeringsförutsättningar och bidra till en mer sammanhållen relation mellan kunskaps- och verksamhetsutveckling.

FORSKNING SOM SVARAR MOT IDENTIFIERADE UTMANINGAR OCH UTVECKLINGSBEHOV

De dialoger och dokumentstudier som genomförts har identifierat ett stort antal utmaningar och utvecklingsbehov som forskare och aktörer inom socialtjänsten lyft som angelägna för programmet att adressera. Dessa behov utgör en central utgångspunkt för den forskning som ska finansieras inom programmet.

Samtidigt visar materialet att behoven i många fall behöver vidarebearbetas för att kunna omsättas till mer precisa forskningsfrågor. Detta förutsätter en fortsatt analys och fördjupning av forskningsbehoven i samverkan mellan forskare och behovsägare, såsom brukare, professioner, kommuner och andra verksamhetsföreträdare.

I dialogerna betonas återkommande vikten av stärkt samverkan mellan forskning, praktik och brukare i denna process, för att säkerställa att forskningsfrågor blir relevanta, förankrade i verksamheternas behov och användbara för både praktik och brukare.

PRAKTIKNÄRA OCH PRAKTIKUTVECKLANDE FORSKNING

Ett genomgående tema i dialogerna är att det finns ett tydligt behov av praktiknära och praktikutvecklande forskning som inte enbart beskriver förhållanden, utan också bidrar med förklaringar, vägledning och lösningar på identifierade problem i socialtjänstens vardag. Forskning som huvudsakligen är deskriptiv eller starkt teoretiskt orienterad uppfattas i många fall ha begränsad direkt nytta ur ett praktikperspektiv.

Samtidigt framhålls att det inom vissa områden kan finnas behov av mer beskrivande forskning. Det är dock tydligt att det övergripande behovet som uttrycks av socialtjänstens aktörer handlar om forskning som kan stödja handling, utveckling och förbättring.

I en analys från 2023 undersökte Forte hur ansökningar inom den årliga återkommande utlysningen av projektbidrag fördelade sig mellan beskrivande, förklarande och problemlösande forskning (Forte 2024). De begrepp som användes där ligger nära de behov som framkommit i dialogerna, där efterfrågan i huvudsak kan förstås som förklarande (analytisk och mekanistisk) samt problemlösande forskning.

Tabell 1. **Beskrivning av de tre typer av forskning som klassificeringen utgick från.**

BESKRIVANDE FORSKNING	”Hur ser det ut?” Beskriver förhållanden och trender, omfattning, frekvens, fördelning, hur något utvecklats. Ger förståelse för omfattning och allvarlighetsgrad av olika förhållanden.
ANALYTISK OCH MEKANISTISK FORSKNING (FÖRKLARANDE)	”Varför ser det ut som det gör?” Analyserar och förklarar samband och mekanismer, hur problemet uppstått, hur processer fungerar, faktorer/förhållanden och (kausala) relationer som utgör mekanismerna bakom det observerade problemet. Ger förståelse för hur ett fenomen/problem uppstår och därmed idéer för hur insatser skulle kunna designas.
PROBLEMLÖSANDE FORSKNING	”Hur kan problemet motverkas/begränsas/åtgärdas?” Vilka insatser kan utformas, hur kan dessa implementeras och i vilken grad fungerar de som avsett? Ger förståelse för hur man kan lösa eller hantera ett problem och om det fungerar.

För att forskningen ska bli mer användbar behöver den också paketeras och spridas i format som gör det möjligt för personal, chefer, politiker och andra som arbetar i och leder och styr socialtjänsten att ta till sig forskningens resultat.

FORSKNING I SAMVERKAN MED PRAKTIK OCH BRUKARE

Praktiknära forskning förutsätter ofta samverkan mellan forskning och praktik genom hela forskningsprocessen. I dialoger och konsultationer har vikten av samverkan i forskningsprogrammet återkommande betonats. Samverkan mellan forskning och omgivande samhälle – där omgivande samhälle innefattar exempelvis policyaktörer, myndigheter, regionala och lokala verksamheter samt civilsamhälle, professioner, personal, brukare och invånare– syftar till att stärka forskningens relevans, nyttiggörande och samhällspåverkan genom ömsesidigt kunskapsutbyte och därmed öka dess relevans och kvalitet.

Samverkan är särskilt viktig vid komplexa samhällsutmaningar där flera aktörer berörs, har olika mandat och perspektiv samt olika erfarenheter och kunskapsunderlag. I sådana sammanhang kan samverkan bidra till att precisera och fördjupa relevanta forskningsfrågor (Forte 2023). Betydelsen av involvering av intressenter är tydlig även i europeiska policyinitiativ, där samverkan, deltagande i processer och bredare involvering av samhällsaktörer lyfts fram som centrala för att skapa värde av forskning (se t.ex. European Commission, 2024).

Samverkan kan ske på flera nivåer, exempelvis inom enskilda forskningsprojekt, mellan lärosäten och regionala eller lokala verksamheter samt mellan forskningsfinansiärer och olika samhällssektorer. Förutsättningar för fungerande samverkan behöver finnas hos såväl forskare och lärosäten som hos samverkansparter och finansiärer. Samverkan är resurskrävande, kräver tid, förberedelser och flexibilitet och innebär samtidigt metodmässiga och etiska utmaningar, inklusive risker för bias. Den saknar dessutom en entydig definition och etablerad metodik.

Samtidigt visar dialogerna att generella krav på samverkan behöver tillämpas med försiktighet. Även om samverkan i många fall är en nyckel till forskning av hög kvalitet, kan dess form och omfattning behöva anpassas till forskningsfrågans karaktär och syfte. Det finns även forskning med hög samhällsrelevans där samverkan har en mer begränsad eller indirekt roll.

Krav på samverkan bör därför utformas så att de främjar relevant och kvalitativ samverkan, utan att riskera att driva fram formella eller symboliska samverkanslösningar som inte tillför substantiellt värde.

Utöver att främja samverkan i enskilda forskningsprojekt har det i dialogerna lyfts att Forte genom programmet Hållbar socialtjänst också bör arbeta för att främja förutsättningarna för samverkan mellan forskning och praktik på flera sätt. Ett sätt är genom det särskilda samverkansbidrag som utvecklats och testats inom programmet för tillämpad välfärdsforskning och som finansierar aktiviteter som främjar samverkan på en mer generell nivå än i enskilda projekt. Ett annat sätt kan vara att undersöka hur Forte kan främja och stärka FoU-miljöers roll som brygga mellan forskning och praktik. Det har också lyfts behov av att främja andra former av integration mellan forskning och praktik, till exempel genom så kallade samverkansdoktorander. Insatser som kan bidra till stärkt brukarinvolvering i forskningen bör också ges en central plats inom programmet.

FLER EFFEKTUTVÄRDERINGAR INOM SOCIALTJÄNSTENS OMRÅDEN

Det har under lång tid konstaterats att det finns betydande kunskapsluckor när det gäller effektiviteten i socialtjänstens insatser, bedömningsmetoder och arbetssätt i det klientnära arbetet (Forte 2022). Mot denna bakgrund har flera utvecklingsinsatser genomförts för att stärka kunskapsutvecklingen.

På vissa områden kan en positiv utveckling iakttas. Antalet effektutvärderingar har ökat över tid (Forte 2021), och uppföljningar visar en gradvis ökning i användningen av evidensbaserade arbetssätt. Andelen chefer som uppgav att de i någon omfattning använde insatser de själva bedömde som evidensbaserade ökade exempelvis från 20 procent 2007 till 28 procent 2022 (Socialstyrelsen 2023).

Samtidigt kvarstår betydande kunskapsluckor. Vetenskaplig kunskap saknas fortfarande om många insatsers effekter, innehåll och tillämpning i olika kontexter. Flera insatser har endast utvärderats en gång, vilket begränsar möjligheten att bedöma resultatens tillförlitlighet, eftersom samstämmiga resultat från minst två oberoende effektutvärderingar ofta krävs för mer robust evidens. Den samlade volymen effektutvärderingar är därmed fortfarande låg i relation till behovet, trots en positiv trend.

Även om den metodologiska kvaliteten i utvärderingar har förbättrats över tid, pekar analyser på fortsatt behov av stärkt forskningskapacitet. Detta gäller såväl forskarutbildning och metodkompetens som incitament och finansieringsmöjligheter för att genomföra effektutvärderingar. Samlat har därför behov av kompetensuppbyggnad och strukturella förutsättningar identifierats som centrala för att öka kunskapsproduktionen inom området (Forte 2021).

ANDRA BEHOV SOM LYFTS

Under de dialoger och konsultationer som genomförts har sammantaget flera olika behov lyfts när det gäller inriktningen på den forskning som programmet ska finansiera. Utöver de behov som redan beskrivits i detta avsnitt har det också framförts att det behövs:

- Jämförande forskning. Väldesignade jämförelser mellan kommuner och mellan Sverige och andra länder kan bidra till relevant ny kunskap till grund för lärande och utveckling.
- Forskning inom flera olika discipliner för att bredda och utveckla socialtjänstforskningen, till exempel mer forskning för socialtjänsten med nationalekonomiska, hälsoekonomiska, juridiska, statsvetenskapliga och folkhälsovetenskapliga perspektiv.
- Implementeringsforskning. Forskning som har fokus på implementering som fenomen men som tillämpas på socialtjänsten och kan ge konkret stöd för hur implementerings-, förändrings- och förbättringsarbete kan bedrivas inom socialtjänsten.

SPECIFIKA KUNSKAPSLUCKOR OCH FORSKNINGSBEHOV SOM IDENTIFIERATS AV ANDRA AKTÖRER

Den kvalitativa och dialogbaserade behovsinventering som genomförts inom ramen för arbetet med den strategiska agendan ger en övergripande bild av de tematiska spår och forskningsinriktningar som bedöms som mest angelägna av olika aktörer inom socialtjänstens område. Därtill har mer specifika kunskapsluckor identifierats i andra aktörers analyser och behovsinventeringar.

I dialogerna har det framhållits att Forte inom programmet bör bidra till att även dessa mer avgränsade kunskapsbehov kan adresseras genom den samlade forskningsfinansieringen.

Inom programmet bör sådana mer konkreta och specifika kunskapsbehov kunna omhändertas. De behov som beskrivs har inkluderats i analysen och ryms därmed inom de tematiska spår och tvärgående frågor som tidigare beskrivits.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) identifierar återkommande kunskapsluckor inom ramen för sina utvärderingar av metoder och insatser inom hälso- och sjukvård, tandvård och socialtjänst. I SBU:s databas över identifierade kunskapsluckor fanns hösten 2025 cirka 370 luckor med relevans för socialtjänsten. Med kunskapslucka avses behov av ytterligare primärstudier eller systematiska översikter.

De identifierade kunskapsluckorna är inte heltäckande, eftersom de endast avser områden som analyserats av SBU. Det faktiska behovet av ny kunskap är därmed sannolikt större. Samtidigt innebär en identifierad kunskapslucka inte att kunskap saknas helt, utan att det saknas tillräckligt robust underlag för att med hög tillförlitlighet bedöma en insats effekter.

Exempel på områden där SBU identifierat behov av ytterligare forskning är insatser i öppenvård för att förebygga ungdomars återfall i brott, program för att förebygga psykisk ohälsa hos barn, psykosociala insatser mot gängkriminalitet bland barn och unga vuxna samt metoder inom funktionshinderområdet. Sammantaget rör det behov av mer kunskap om konkreta insatser och arbetssätt i socialtjänsten.

SBU genomför även prioriteringsprojekt för att identifiera kunskapsbehov ur patienters, brukares och professioners perspektiv med stöd av James Lind Alliance-metoden. Dessa projekt syftar till att rikta forskningsinsatser mot frågor som är angelägna för dem som berörs av socialtjänstens insatser. Resultaten från dessa prioriteringar kan utgöra ett relevant underlag för det fortsatta arbetet inom programmet Hållbar socialtjänst.

LOKALA BEHOV AV KUNSKAP

Konkreta kunskapsbehov ur praktikens perspektiv identifieras även inom kunskapsstyrningens strukturer. Ett särskilt initiativ är arbetet med att identifiera lokala behov av kunskap, som bedrivs inom ramen för Partnerskapet till stöd för kunskapsstyrning inom socialtjänsten. Partnerskapet består av Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Regioner samt regionala samverkans- och stödstrukturer (RSS) och syftar till att genom samverkan och samordning bidra till en mer behovsanpassad kunskapsutveckling och stärkt implementering av kunskap i socialtjänsten.

Modellen för lokala behov av kunskap är ett strukturerat arbetssätt för att på nationell nivå samla in och analysera kunskapsbehov från kommunal nivå inom socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård. Arbetet omfattar flera steg där behov identifieras lokalt, sammanställs regionalt och därefter bearbetas och återkopplas i en iterativ process mellan regional och nationell nivå. De sammanställda behoven prioriteras även inom den nationella samverkansstrukturen Nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning i socialtjänsten (NSK-S) (RSS, Socialstyrelsen och SKR 2026).

Hittills har lokala behov av kunskap identifierats inom områdena funktionshinder (2021), barn och unga (2023) samt skadligt bruk och beroende (2026). Även om dessa behov inte enbart utgör vetenskapliga kunskapsluckor, ger de en viktig indikation på frågor med hög praktisk relevans och kan därmed fungera som vägledning för forskare inom socialtjänstens område.

3.3 Slutsatser

Med utgångspunkt i det samlade underlaget har fyra övergripande slutsatser identifierats som vägledande för programmets inriktning:

- Programmet behöver omfatta flera tematiska områden och tvärgående perspektiv.
- Kombinationen av hög vetenskaplig kvalitet, tydlig relevans och potential för praktisk nytta ska utgöra ledstjärna för finansieringen.
- Programmet behöver skapa utrymme för flera typer av forskningsansatser för att svara mot behovsbilden.
- Långsiktig kunskapsutveckling kräver stärkta strukturer och förutsättningar.

I följande avsnitt utvecklas respektive slutsats och dess betydelse för programmets inriktning och prioriteringar.

3.3.1 PROGRAMMET BEHÖVER OMFATTA FLERA TEMATISKA OMRÅDEN OCH TVÄRGÅENDE PERSPEKTIV

Forskningsbehoven som identifierats präglas av en bredd vad gäller tematiska spår, verksamhetsområden, målgrupper och perspektiv. En betydande del av de behov som lyfts i dialogerna avser behovet av en stärkt vetenskaplig grund för det klientnära arbetet i socialtjänsten, och då särskilt kunskap om bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt. Att bidra till en sådan förstärkt vetenskaplig grund och ökad tillgång till kunskapsbaserade metoder och arbetssätt utgör därför en övergripande målsättning för programmet.

Samtidigt framkommer i dialogerna att detta inte är tillräckligt. Det finns även tydliga behov av forskning som rör de system, organisationer och styrningsstrukturer som möjliggör, påverkar och ibland begränsar ett kunskapsbaserat socialt arbete. För att bidra till en hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst behöver forskningen därför även omfatta dessa mer strukturella och organisatoriska dimensioner.

De identifierade utmaningarna och forskningsbehoven har grupperats i fyra tematiska spår: Forskning för kunskapsbaserade bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt, forskning för en förebyggande och tillgänglig socialtjänst, forskning för stärkt samspel och samverkan inom och mellan organisationer och forskning för en kunskapsbaserad och långsiktigt hållbar socialtjänst.

Behovsanalysen har samtidigt tydliggjort behovet av tvärgående perspektiv som berör samtliga teman. Det gäller exempelvis jämlikhet och jämställdhet, liksom rättigheter, delaktighet och brukarperspektiv. Även implementering, utmönstring, lärande och verksamhetsutveckling samt digitalisering och AI är återkommande perspektiv som behöver inkluderas i programmet.

Sammantaget visar underlaget på ett brett och komplext forskningsbehov kopplat till en hållbar socialtjänst. Kombinationen av flera tematiska spår och tvärgående perspektiv innebär också en komplexitet i programmets inriktning. Bedömningen har gjorts att komplexiteten behöver kunna omhändertas inom programmet för att kunna svara mot de samlade forsknings- och utvecklingsbehov som identifierats. Utformning av utlysningar och beredningsprocesser behöver ta hänsyn till denna komplexitet. Inom programmet kan det till exempel behöva genomföras såväl tematiskt breda utlysningar som mer fokuserade utlysningar inom programmets ramar.

3.3.2 KOMBINATIONEN AV HÖG VETENSKAPLIG KVALITET, TYDLIG RELEVANS OCH POTENTIAL FÖR PRAKTISK NYTTA SKA UTGÖRA LEDSTJÄRNA FÖR FINANSIERINGEN

En gemensam nämnare i de behov som lyfts är en tydlig efterfrågan på kunskap om vad som fungerar och hur olika utmaningar och förbättringsbehov kan adresseras. Forskning som kan ligga till grund för utveckling och förbättring och som är tydligt förankrad i behov är framträdande i behovsbilden. Det är också grundläggande och avgörande att forskningen som finansieras präglas av hög vetenskaplig kvalitet och bidrar till den vetenskapliga utvecklingen inom området. Programmet kan därför göra störst nytta genom att främja och finansiera forskning som ligger i skärningspunkten mellan forskningsfronten och de behov och utmaningar som är angelägna för brukare, invånare, praktik och policy. Att främja och finansiera forskning i den skärningspunkten blir därför en viktig uppgift för programmet.

Det innebär att forskningen som finansieras behöver motiveras både utifrån praktikens behov och det aktuella kunskapsläget. Detta kan säkerställas genom flera kompletterande arbetssätt. En komponent i det arbetet är stärkt samverkan mellan forskning och praktik redan i problemformulering och forskningsdesign, vilket kan främjas genom utlysningarnas utformning och genom stöd till strukturer som möjliggör gemensam utveckling av forskningsfrågor. Detta bidrar samtidigt till ökad kunskapscirkulation mellan forskning och praktik och bättre förståelse för både behov och kunskapsläge.

Vidare är Fortes beredning- och bedömningsprocesser ett viktigt verktyg, där relevans för praktik och bidrag till kunskapsutveckling kan vägas samman genom tydliga kriterier och sakkunnig prövning.

Sammanfattningsvis bör programmets utlysningar utformas så att de kombinerar två mål: att svara mot centrala verksamhetsutmaningar inom socialtjänsten och att samtidigt bidra till att utveckla det vetenskapliga kunskapsläget. Detta kräver en kombination av styrning genom utlysningarnas tematiska fokus och bidragsformernas utformning, aktiv samverkan mellan forskning och praktik, strategisk användning av bedömningsprocesser samt riktade insatser för att identifiera och tydliggöra de mest angelägna forskningsbehoven inom programmets tematiska områden.

3.3.3 PROGRAMMET BEHÖVER SKAPA UTRYMME FÖR FLERA OLIKA FORSKNINGSANSATSER FÖR ATT SVARA MOT BEHOVSBILDEN

I arbetet med behovsinventeringen har fokus varit att identifiera de utmaningar och behov som behöver mötas för att invånare och klienter ska få stöd och omsorg av god kvalitet, och för att socialtjänsten ska kunna svara mot lagens intentioner och samhällets långsiktiga behov. Det har däremot inte varit möjligt att systematiskt bedöma forskningsläget i relation till varje identifierat behov. Det innebär att det i flera fall är oklart om behoven motsvaras av faktiska kunskapsluckor eller om kunskap redan finns men inte är tillräckligt spridd eller omsatt i praktiken.

Vissa områden är dock väl belysta i termer av kunskapsluckor, exempelvis genom SBU:s identifieringar i systematiska översikter och utvärderingar. Inom andra områden är behoven tydligt formulerade men mindre precist avgränsade som forskningsfrågor. Det gäller till exempel delar av behoven kopplade till samverkan, styrning, implementering, utveckling och kompetensförsörjning.

Kombinationen av kända avgränsade kunskapsluckor och breda utmaningar där det vetenskapliga bidraget inte har preciserats har betydelse för programmets utformning på flera sätt. En slutsats av detta är att programmet behöver utformas så att det både erbjuds finansiering för forskning om avgränsade kunskapsluckor och att programmet främjar forskningsmiljöer som kan arbeta långsiktigt och kumulativt tillsammans med behovsägare för att bygga ny kunskap kring eller utveckla nya lösningar på bredare utmaningar.

Den breda behovsbilden visar också att programmet behöver kunna rymma många olika typer av forskning. Det finns ett fortsatt stort behov av att stärka och utveckla den praktiknära och praktikutvecklande forskningen men det finns också ett generellt behov av förklarande och problemlösande studier av olika karaktär. Fler vetenskapliga utvärderingar med fokus på effekt och kvalitet är ett känt och långvarigt behov inom socialtjänsten som programmet behöver kunna omhänderta. Programmet bör samtidigt också vara öppet för andra typer av forskning som kan ligga till grund för utveckling och långsiktig kunskapsuppbyggnad, som till exempel forskning som bidrar med grundläggande beskrivande och analyserande kunskap om socialtjänstens målgrupper där sådan saknas och behövs och forskning som bidrar med eller skapar förutsättningar för utvecklade data för uppföljning, utvärdering och forskning.

3.3.4 LÅNGSIKTIG KUNSKAPSUTVECKLING KRÄVER STÄRKTA STRUKTURER OCH FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FORSKNINGEN

Ett tydligt resultat från behovsinventeringen är att det finns behov av stärkt kapacitet och bättre förutsättningar för den forskning som efterfrågas. Det handlar bland annat om förbättrad tillgång till data samt utvecklad infrastruktur, kompetens och organisatoriska förutsättningar för forskning i samverkan mellan forskning och praktik. För forskare kan det vara en utmaning att få tillgång till socialtjänsten för forskning och motsvarande innebär socialtjänstens resursutmaningar att medverkan och samverkan i forskningen kan trängas ut av andra uppgifter och prioriteringar.

Ett återkommande tema är behovet av stärkt kunskapscirkulation mellan forskning och praktik. För att socialtjänsten ska kunna utvecklas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet krävs strukturer som möjliggör att kunskap både produceras, sprids och omsätts i verksamheterna. Forte kan genom programmet bidra på flera sätt till stärkta strukturer för kunskapscirkulation och samverkan. Forte kan främja utveckling av nya samverkansformer och ge stöd till att pröva och etablera modeller som stärker nyttiggörande av forskning. Programmet kan också bidra genom krav och incitament för ökad involvering av brukare, klienter, kommuner och myndigheter i forskningsprocessen.

En del av programmets uppdrag är att säkerställa att forskningsmedel även kommer FoU-miljöer till del, vilket stärker en central del av det praktiknära forskningslandskapet. Därtill kan Forte fortsatt möjliggöra finansiering av samverkansdoktorander och andra former av delade tjänster mellan praktik och akademi. Programmet kan även bidra till att utveckla förutsättningarna för dataförsörjning för forskningsändamål.

Samtidigt ligger flera centrala delar av infrastrukturen för samverkan och kunskapscirkulation utanför Fortes direkta ansvar och möjligheter att påverka. Det gäller exempelvis utvecklingen av individbaserad systematisk uppföljning och dataförsörjning, liksom kommuners och verksamheters kapacitet att delta i

och bidra till forskning. Även relationen mellan lärosäten och socialtjänstens huvudmän kräver i stor utsträckning utveckling genom andra processer än forskningsfinansiering.

Sammantaget pekar behovsanalysen på ett behov av att stärka den samlade kapaciteten för socialtjänstforskning av hög kvalitet som kan möta både dagens och framtidens kunskapsbehov. För att långsiktigt bidra till en hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst behöver programmet inte enbart fokusera på att fylla enskilda kunskapsluckor, utan också arbeta för att stärka forskningsfältets långsiktiga utveckling och de forskningsmiljöer som kan bära kunskapsuppbyggnaden över tid. Forte är en central extern finansiär av svensk socialtjänstforskning, vilket innebär att programmets prioriteringar är viktiga för fältets inriktning och utveckling.

Detta medför ett ansvar att beakta forskningsfältets långsiktiga förutsättningar och att främja en mångsidig och robust socialtjänstforskning även bortom programmets tidshorisont. En del i detta är att stärka forskningsmiljöer genom långsiktig finansiering och möjligheter till finansiering av doktorander inklusive samverkansdoktorander. Även bredd i metoder, discipliner och teoretiska ansatser är en viktig förutsättning för att forskningen ska svara mot sektorns samlade behov. Programmet kan dessutom bidra genom att stödja forskarnätverk och skapa mötesplatser mellan forskare och andra relevanta aktörer. Sådana insatser kan främja kunskapsutbyte, nya samarbeten och långsiktig utveckling inom området.

4. REFERENSER

European Commission (2024). *Fostering Knowledge Valorisation through Citizen Engagement. Publications Office of the European Union. 2024.*

Faugert och Co (2022) *Halvtidsutvärdering av det Nationella forskningsprogrammet om Tillämpad välfärdsforskning.*

Forte (2022) *Strategisk forskningsagenda för det nationella forskningsprogrammet Tillämpad välfärdsforskning.*

Forte (2021) *Svenska effektutvärderingar av beteendemässiga, psykologiska och sociala insatser 1990–2019.*

Forte (2023) *Forskning för morgondagens socialt hållbara samhälle.*

Forte (2024) *Beskriva, förklara eller lösa problem. En analys av forskningens syfte och funktion i forskningsansökningar.*

IVO (2023) *Vad har IVO sett 2023? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2023.*

IVO (2024) *Vad har IVO sett 2024? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2024.*

IVO (2025) *Vad har IVO sett 2025? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2025.*

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2023) *Bära eller brista. Erfarenheter av socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck. Rapport 2023:8*

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2024) *Väl förtrogen? Befolkningens förtroende för socialtjänstens arbete med barn, unga och familjer.*

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2025) *Samordning med svårigheter. Tillämpningen av samordnad individuell plan, SIP.*

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2026) *Med kunskap som kompass. En kartläggning och analys av styrningen med kunskap inom socialtjänsten.*

Regeringen (2025) *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Prop. 2024/25:89.*

Regeringen (2024) *Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta. Prop. 2024/25:60.*

Regeringen (2017) *Uppdrag att inrätta nationella forskningsprogram. U2017/02404/F.*

Regeringen (2001) *Ändringar i regeringsformen – samarbetet i EU m.m. Prop. 2001/02:72.*

SFS 2025:400 *Socialtjänstlag.*

Socialstyrelsen (2023) *Evidensbaserad praktik i socialtjänsten 2022. Den sjätte undersökningen om kommunala enhetschefers syn på evidensbaserad praktik.*

SCB (2026) *Räkenskapssammandraget för kommuner och regioner.*

SOU 2020:47 *Statens offentliga utredningar. Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag. Slutbetänkande av utredningen framtidens socialtjänst.*

SKR – Sveriges Kommuner och Regioner (2023) *Ojämställdhet i socialtjänsten. En kunskapsöversikt*.

Socialstyrelsen (2025) *Vård och omsorg för äldre. Lägesrapport 2025*.

Socialstyrelsen (2026a) *Individ- och familjeomsorg. Lägesrapport 2026*.

Socialstyrelsen (2026b) *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning. Lägesrapport 2026*.

RSS, Socialstyrelsen och SKR (2026). *Lokala behov av kunskap 2.0. Modell för att identifiera lokala behov av kunskap inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården*.

BILAGA 1: METOD- OCH PROCESSBESKRIVNING

Inledning

Inför framtagandet av denna strategiska forskningsagenda har Forte genomfört en bred datainsamling och ett kvalitativt analysarbete. Arbetet har utgått från de styrdokument som reglerar Fortes verksamhet och de särskilda styrdokument som gäller för de nationella forskningsprogrammen. Arbetet har kontinuerligt stämts av med Fortes ledningsgrupp och styrelse. I denna bilaga beskrivs de övergripande utgångspunkterna för arbetet samt den metod som använts för datainsamling och analys.

Programmets styrdokument

2025 ÅRS REGLERINGSBREV

I Fortes regleringsbrev 2025 angavs att Forte under innevarande år skulle inrätta ett nationellt forskningsprogram för socialtjänsten. Forskningsprogrammet ska bedrivas i enlighet med vad som beskrevs i uppdraget om att inrätta nationella forskningsprogram (U2017/02404/F) och ska redovisas årligen till Socialdepartementet.

UPPDRAGET OM ATT INRÄTTA NATIONELLA FORSKNINGSPROGRAM (U2017/02404/F)

I regeringsuppdraget U2017/02404/F beskrivs förutsättningarna för att inrätta nationella forskningsprogram hos statliga forskningsfinansiärer. Av uppdraget framgår att varje nationellt forskningsprogram bör ha en programkommitté med representation från relevanta forskningsfinansiärer. Under hösten 2025 inrättade Forte en programkommitté för forskningsprogrammet, bestående av en representant från Formas och en representant från Vetenskapsrådet.

Vidare framgår av regeringsuppdraget U2017/02404/F att arbetet med varje program ska omfatta en koordinerande och strategisk forskningsagenda som tas fram i samråd med andra berörda forskningsfinansiärer. Av uppdraget framgår också att programmen kan initiera forskning inom identifierade och prioriterade kunskapsluckor samt ska bidra till jämställdhet och till att öka forskningsresultatens genomslag i samhället. Slutligen anges att de nationella forskningsprogrammen ska utformas med hänsyn till de olika forskningsområdenas förutsättningar och bedrivas i flexibla former.

2024 ÅRS FORSKNINGSPROPOSITION

Genom proposition 2024/25:60 *Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta* gav regeringen Forte i uppdrag att etablera ett tioårigt nationellt forskningsprogram för en hållbar socialtjänst. Programmet byggs successivt upp genom ökade anslag under de första åren.

Enligt regeringen behövs ett nationellt forskningsprogram eftersom det i dag saknas evidens för många av socialtjänstens insatser. Regeringen efterfrågar därför interventions- och effektstudier som kan stödja kommunerna genom att utvärdera insatser och aktiviteter riktade till klienter och brukare. Regeringen framhåller även behovet av forskning som ökar kunskapen om hur socialtjänsten kan bli mer långsiktigt hållbar, förebyggande och kunskapsbaserad.

Vidare efterfrågas mer kunskap om samhällsplanering och samhällets utformning för att minska utanförskap och sociala problem samt främja delaktighet och självständighet. Regeringen pekar också på behov av kunskap om digitaliseringens påverkan på socialtjänstens arbete på flera nivåer och om hur hot och våld mot tjänstemän inom socialtjänsten kan förebyggas och hanteras.

Slutligen framhålls att kunskapen om det klientnära sociala arbetet behöver öka, liksom kunskapen om kvalitativa insatser och kommunala insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Regeringen betonar också vikten av att FoU-miljöer och andra verksamhetsnära aktörer utanför universitet och högskolor kan ta del av forskningsmedel och att medel kan användas för att sprida forskningsresultat.

De forskningsbehov som lyfts fram i regeringsuppdraget har beaktats i programmets inriktning och har i hög grad också bekräftats i de dialoger som förts under framtagandet av agendan.

Metoder för datainsamling, analys och kvalitetssäkring

Ett centralt underlag för den strategiska forskningsagendan utgörs av dialoger med aktörer inom socialtjänstens område i syfte att identifiera forskningsbehov. Under hösten 2025 och våren 2026 har detta inkluderat en workshop med socialchefer och myndigheter inom ramen för NSK-S (nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning i socialtjänsten), en hearing med forskare samt cirka femton möten med myndigheter, professions- och brukarrepresentanter samt den rådgivande gruppen för forskningsprogrammet Tillämpad välfärdsforskning.

I samtliga dialoger har fokus legat på att identifiera forsknings- och utvecklingsbehov som är centrala för en hållbar och kunskapsbaserad socialtjänst. Under hösten 2025 genomfördes även en öppen skriftlig konsultation med motsvarande frågeställningar.

Totalt resulterade processen i omkring 200 identifierade forskningsfrågor och behov. Dessa varierade i omfattning, från smala avgränsade frågor till breda och systemövergripande behov och utmaningar, och uppvisade i flera fall överlapp. Dessa behov utgjorde utgångspunkt för en stegvis och iterativ analysprocess där sammanhängande utmaningar och behov fördes samman. Vägval och tolkningar diskuterades under arbetets gång. Genom denna process samlades de 200 behoven slutligen i fyra tematiska spår, fyra kategorier av tvärgående frågor och perspektiv samt ett antal särskilt efterfrågade typer av forskning.

Ett preliminärt resultat av behovsanalysen presenterades, analyserades och validerades på en heldagsworkshop med forskare, kommun- och myndighetsrepresentanter, FoU-miljöer samt SKR och professions- och brukarorganisationer. Synpunkter från denna workshop blev ett viktigt underlag för programmets slutliga utformning.

Ytterligare behov har identifierats genom rapporter, analyser och utredningar inom socialtjänstområdet samt genom interna erfarenheter och underlag från programmet Tillämpad välfärdsforskning. Därutöver har en översiktlig analys genomförts av de forskningsmedel som beviljats inom programmet Tillämpad välfärdsforskning och den första utlysningen inom programmet Hållbar socialtjänst. Syftet har varit att ge en bild av socialtjänstforskningens inriktning och karaktär. Analysen är huvudsakligen deskriptiv och övergripande; fördjupade analyser kan genomföras under programmets gång.

WORKSHOPS, KONSULTATIONER OCH ANDRA TYPER AV KUNSKAPSINHÄMTNING

Workshop med NSK-S

Den 24 september 2025 deltog representanter från Forte vid ett möte med Nationella samverkansgruppen för kunskapsstyrning i socialtjänsten (NSK-S). En del av mötet genomfördes som en workshop ledd av Forte, där deltagarna gav inspel till den strategiska forskningsagendan med fokus på forskningsbehov samt forskningens förutsättningar inom socialtjänstens område.

Vid workshopen deltog socialchefer, representanter från myndigheter inom nätverket, medarbetare från SKR samt en representant från RSS-nätverket. Deltagarna arbetade med följande frågeställningar:

- Vilken forskning behövs i relation till en hållbar socialtjänst?
- Har ni redan i dag tankar om prioriteringar för programmet?
- Hur ser förutsättningarna för praktiknära forskning i socialtjänsten ut i dag och har det förändrats över tid?
- Vad behövs för att stärka och främja förutsättningarna för praktiknära forskning?

Öppen konsultation

Mellan den 11 november 2025 och 10 januari 2026 genomförde Forte en öppen konsultation i form av ett webbaserat formulär där organisationer och individer gavs möjlighet att lämna inspel inför framtagandet av den strategiska forskningsagendan. Svar kunde lämnas anonymt. Konsultationen kommunicerades via Fortes webbplats, sociala kanaler samt genom riktade utskick till relevanta intressenter inom programmets område.

De frågor som ställdes var:

- Ur ditt/ert perspektiv, vilka forskningsområden är viktigast för att utveckla en hållbar, förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst? Motivera gärna svaret.
- Finns det något du/ni tycker att Forte bör göra inom programmet för att forskningen ska komma till nytta i socialtjänstens praktik? Motivera gärna svaret.
- Har du/ni några övriga synpunkter eller medskick till Forte kring utformningen eller genomförandet av forskningsprogrammet Hållbar socialtjänst? Motivera gärna svaret.

Totalt inkom 48 svar. Respondenterna angav att de var yrkesverksamma inom socialtjänsten, forskare, privatpersoner (brukare eller anhöriga) samt representanter för organisationer, företag eller ideella organisationer.

Av de svarande valde 17 att inte ange någon närmare bakgrund. Övriga 31 angav organisationstillhörighet, kontaktuppgifter eller namn. Bland angivna organisationer återfanns: DHR, Anhörigas Riksförbund, Borås stad, Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten (FYS), Fyrbodals kommunalförbund, Föreningen SHEDO, Göteborgs stad, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Järva stadsdelsförvaltning, Linnéuniversitetet, Malmö stad, Malmö universitet, Marie Cederschiöld högskola, Myndigheten för civilt försvar, Riksdagen, Roks, Rädda Barnen Välfärd, Skånes kommuner, Håbo kommun, SPF Seniorerna, Statens institutionsstyrelse, Stockholms stad, Talita och Örebro universitet.

Samtliga inkomna svar utgjorde underlag i arbetet med att ta fram den strategiska forskningsagendan.

Möten med myndigheter och andra aktörer inom området

Under perioden september 2025 till januari 2026 genomfördes en serie kunskapsinhämtande möten med myndigheter och andra aktörer inom socialtjänstens område. Syftet var att samla in medskick till programmets utformning, både avseende forskningsbehov och andra utvecklingsbehov som programmet kan adressera. Mötena var omkring en timme långa och de behov och perspektiv som framkom dokumenterades och ingår i den samlade analysen.

Följande aktörer och grupperingar konsulterades genom dessa möten: SKR, FoU Välfärd, SBU, Socialstyrelsen (flera enheter), Statens institutionsstyrelse, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Föreningen Sveriges socialchefer, IFAU, Funktionsrätt Sverige, rådgivande gruppen för det nationella forskningsprogrammet Tillämpad välfärdsforskning samt Akademikerförbundet.

Forskarhearing

Den 4 december 2025 arrangerade Forte en hearing med inbjudna forskare för att ta emot inspel om forskningsbehov och prioriteringar för programmet. Inbjudan skickades till samtliga institutioner inom socialt arbete i Sverige samt till ett antal andra lärosäten med relevant forskning inom socialtjänstens områden. Institutionerna gavs möjlighet att utse en eller två representanter till hearingen. Totalt deltog 34 forskare från olika lärosäten. Forskarna fick under dagen föra diskussion utifrån följande frågor:

- Vilka samhällsutmaningar ser ni med betydelse för socialtjänstens ansvars- och verksamhetsområden?
- Vilken kunskap behövs i relation till en hållbar socialtjänst?
- Aktualiserar nya SoL och omställningen några nya forskningsteman eller forskningsområden och därmed nya kompetenser?
- Vilken typ av forskning (tematiskt och inriktning) behövs för att fylla forskningsluckorna?
- Har ni redan i dag tankar om prioriteringar för programmet?
- Vad behöver ni för att forskningens genomslag i den praktiska verksamheten ska öka? Hur kan Forte främja nyttiggörande?
- Vad behövs för att stärka och främja förutsättningarna för praktiknära forskning?
- Hur kan Forte främja tvärvetenskap & internationalisering?
- Vilka bidragsformer är hjälpsamma för att nå ovan nämnda mål?

Workshop för analys och prioritering

Den 17 mars 2026 arrangerade Forte en workshop för analys och prioritering med forskare, myndighetsrepresentanter, representanter från brukarorganisationer, programkommittén samt civilsamhället. Syftet var att få inspel till den strategiska agendan samt att pröva och diskutera de hittills identifierade forskningsbehoven. Under workshopen genomförde deltagarna olika övningar där de individuellt och i grupp prioriterade, värderade och diskuterade forskningsbehoven.

REFERENSLISTA TILL BILAGAN

Regeringen (2017) *Uppdrag att inrätta nationella forskningsprogram. U2017/02404/F.*

Regeringen (2024) *Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta. Prop. 2024/25:60.*

Regeringen (2025) *Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd. Regeringsbeslut I:1, S2025/00524.*

BILAGA 2: SVENSK SOCIAL-TJÄNSTFORSKNING

Socialtjänstforskningen i Sverige domineras av forskning inom socialt arbete, men är samtidigt ett mång- och tvärvetenskapligt fält. Programmet för tillämpad välfärdsforskning beviljade under perioden 2017–2026 cirka 900 miljoner kronor till klient- och praktiknära forskning inom socialtjänstens verksamhetsområden, vilket har inneburit en stärkt extern finansiering av forskning med socialtjänstinriktning.

Den första utlysningen inom programmet Hållbar socialtjänst visar att programmets inriktning i stor utsträckning attraherade ansökningar som ligger i linje med de teman som identifierats i behovsinventeringen. Många ansökningar har haft praktiknära och samskapande ansatser. Projekten domineras av kvalitativa metoder, men även longitudinella studier, registerstudier och olika typer av utvärderingar förekommer bland inkomna och beviljade ansökningar.

Samtidigt krävs fördjupade analyser för att kunna dra säkra slutsatser om hur väl ansökningar och beviljade projekt svarar mot de behov som identifierats i denna agenda. De analyser som hittills gjorts indikerar dock att det kan finnas behov av att i högre grad främja robusta effektutvärderingar av insatser, bedömningsmetoder och arbetssätt, samt att stärka tvärvetenskapliga forskningsprojekt och studier som baseras på större och mer sammanhållna dataunderlag.

En fortsatt uppföljning av programmets utlysningar är därför ett viktigt verktyg för att identifiera eventuella glapp mellan identifierade behov och faktisk forskningsfinansiering.

Parallellt är ett fortsatt främjande av samverkan mellan forskning och praktik centralt för att stärka socialtjänstforskningens långsiktiga utveckling och relevans.

I tabell 1 redovisas de forskningsämnen som angivits för beviljade ansökningar inom programmet Tillämpad välfärdsforskning under perioden 2018–2026, inklusive den första utlysningen inom Hållbar socialtjänst (beslutades våren 2026). De beviljade projekten ger inte en heltäckande bild av svensk socialtjänstforskning, men de visar vilka forskningsämnen som dominerat Fortes finansiering inom området och ger en indikation på den disciplinära sammansättningen och karaktären inom forskningsfältet.

Resultaten visar att forskningen i huvudsak bedrivs inom det samhällsvetenskapliga området (73 procent av beviljade ansökningar och 78 procent av beviljade medel), där socialt arbete är det enskilt största forskningsämnet (42 procent av beviljade ansökningar och 47 procent av beviljade medel). Ämnet socialt arbete utgör därutöver också en del av flera beviljade ansökningar där flera forskningsämnen angivits. En betydande andel av forskningen bedrivs även inom medicin och hälsovetenskap (21 procent av beviljade ansökningar och 14 procent av beviljade medel).

Det förekommer tvärvetenskapliga inslag i betydande omfattning. Detta framgår dels av att tvärvetenskapliga studier inom samhällsvetenskap utgör det näst vanligaste angivna forskningsämnet, dels av att sex procent av ansökningarna angav mer än ett forskningsämne. Sammantaget pekar detta på att socialtjänstforskningen i hög grad rör sig i gränslandet mellan flera discipliner, även om socialt arbete utgör det dominerande ämnesmässiga navet för kunskapsuppbyggnaden inom området.

Tabell 1. **Angivna forskningsämnen enligt SCB:s standard för indelning av forskningsämnen. Alla beviljade ansökningar i utlysningar inom Tillämpad välfärdsforskning och den första utlysningen inom Hållbar socialtjänst exklusive Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten och en utlysning av tilläggsbidrag som genomfördes i 2021 (n=179).**

5. Samhällsvetenskap	**131**	**666 895**	**73,2%**	**77,9%**
50402. Socialt arbete	75	404 688	41,9%	47,3%
50901. Tvärvetenskapliga studier inom samhällsvetenskap	17	128 274	9,5%	15,0%
50999. Övrig annan samhällsvetenskap	13	34 017	7,3%	4,0%
50102. Tillämpad psykologi	9	43 625	5,0%	5,1%
50602. Studier av offentlig förvaltning	5	18 973	2,8%	2,2%
50804. Systemvetenskap, informationssystem och informatik med samhällsvetenskaplig inriktning	3	10 897	1,7%	1,3%
50303. Lärande	2	2 429	1,1%	0,3%
50401. Sociologi (exklusive socialt arbete, socialantropologi, demografi och kriminologi)	2	3 500	1,1%	0,4%
50101. Psykologi (exklusive tillämpad psykologi)	1	1 600	0,6%	0,2%
50301. Pedagogik	1	910	0,6%	0,1%
50801. Medie- och kommunikationsvetenskap	1	8 025	0,6%	0,9%
50902. Genusstudier	1	5 000	0,6%	0,6%
50903. Arbetslivsstudier	1	4 957	0,6%	0,6%
3. Medicin- och hälsovetenskap	**38**	**121 496**	**21,2%**	**14,2%**
30302. Folkhälsovetenskap, global hälsa, socialmedicin och epidemiologi	10	30 733	5,6%	3,6%
30399. Annan hälsovetenskap	10	31 093	5,6%	3,6%
30599. Övrig annan medicin och hälsovetenskap	5	33 175	2,8%	3,9%
30301. Hälso- och sjukvårdsorganisation, hälsopolitik och hälsoekonomi	4	10 173	2,2%	1,2%

FORSKNINGSÄMNE / ÄMNESKOMBINATION	ANTAL BEVILJADE ANSÖKNINGAR	TOTALT BEVILJADE MEDEL (TKR)	ANDEL AV BEVILJADE ANSÖKNINGAR	ANDEL AV BEVILJADE MEDEL
30311. Folkhälsovetenskap, global hälsa och socialmedicin	4	12 286	2,2%	1,4%
30305. Omvårdnad	3	2 491	1,7%	0,3%
30306. Arbetsterapi	1	751	0,6%	0,1%
30308. Idrottsvetenskap och fitness	1	794	0,6%	0,1%
Kombinationer av forskningsämnen	**10**	**67 558**	**5,6%**	**7,9%**
20199. Annan samhällsbyggnadsteknik,50901. Tvärvetenskapliga studier inom samhällsvetenskap,50999. Övrig annan samhällsvetenskap	1	23 900	0,6%	2,8%
21199. Annan teknik,30305. Omvårdnad,50402. Socialt arbete	1	879	0,6%	0,1%
30306. Arbetsterapi,50602. Studier av offentlig förvaltning,50102. Tillämpad psykologi,30399. Annan hälsovetenskap	1	998	0,6%	0,1%
30502. Gerontologi, medicinsk/hälsovetenskaplig inriktning (Samhällsvetenskaplig inriktn. under 50908),30599. Övrig annan medicin och hälsovetenskap,21199. Annan teknik	1	4 222	0,6%	0,5%
50102. Tillämpad psykologi,50402. Socialt arbete,50304. Pedagogiskt arbete	1	3 034	0,6%	0,4%
50102. Tillämpad psykologi,50901. Tvärvetenskapliga studier inom samhällsvetenskap	1	998	0,6%	0,1%
50402. Socialt arbete,30302. Folkhälsovetenskap, global hälsa, socialmedicin och epidemiologi	1	4 750	0,6%	0,6%
50402. Socialt arbete,50102. Tillämpad psykologi,30302. Folkhälsovetenskap, global hälsa, socialmedicin och epidemiologi,30215. Psykiatri	1	3 904	0,6%	0,5%
50402. Socialt arbete,50304. Pedagogiskt arbete,50901. Tvärvetenskapliga studier inom samhällsvetenskap	1	23 900	0,6%	2,8%
50901. Tvärvetenskapliga studier inom samhällsvetenskap,50402. Socialt arbete	1	973	0,6%	0,1%
Totalt	**179**	**855 949**	**100,0%**	**100,0%**

Källa: Fortes data

Kommentar: Tabellen baseras på de forskningsämnen som angivits i ansökan. Notera att underlaget utgörs av beviljade ansökningar inom programmen Tillämpad välfärdsforskning och Hållbar socialtjänst och därför inte utgör Fortes totala finansiering av forskning om och för socialtjänsten.

FORSKNING INOM SOCIALT ARBETE

Socialt arbete är det dominerande ämnet inom socialtjänstforskningen och centralt inom fältet även på andra sätt, till exempel genom ansvaret för landets socionomutbildningar. Socialt arbete är i dag ett etablerat akademiskt ämne och en betydande del av den svenska socialtjänstforskningen genomförs av forskare i ämnet. Det bedrivs forskarutbildning i ämnet vid 16 lärosäten i Sverige och det finns runt 100 professorer i socialt arbete vid svenska universitet och högskolor. Det finns också närmare 400 lektorer och docenter med viss andel forskning i sin tjänst.

En studie gjord 2021 på uppdrag av Förbundet Sveriges socionomutbildningar (FSSOC) beskriver ett behov av ett tillskott av forskarutbildad personal inom det primära huvudområdet socialt arbete. Bristen på kvalificerad personal för undervisning och forskning vid lärosätena beskrivs som en stor utmaning som kan hindra utvecklingen av såväl grundutbildning som vidareutbildning inom socionomfältet. Forskningen inom socialt arbete beskrivs ha ökat men beskrivs av författarna som underdimensionerad i förhållande till både yrkesfältets behov och utbildningens expansion (Salonen och Panican 2021).

Plantin och Sernbo (2025) beskriver forskningsproduktionen inom socialt arbete som omfattande och konstaterar att forskningsområdena är många. 2025 hade nära 500 svenska doktorsavhandlingar skrivits i ämnet (Dellgran & Höjer 2024) och på de 16 lärosätena som bedrev forskarutbildning fanns då omkring 170 doktorander. Plantin och Sernbo menar att det finns en stor forskningskapacitet och produktion av forskning i ämnet.

Ämnesinnehållet i forskningen beskrivs som brett och liknas vid ett ruralt landskap med få forskare på många utspridda forskningsområden. De tre områden som förekommer mest i avhandlingarna är omsorg, missbruk och social barnavård. Intresset för att undersöka den mer yrkesprofessionella praktiken och olika arbetsmetoder är dock lägre inom socialt arbete än inom andra välfärdsprofessioner, exempelvis lärare och sjuksköterskor (Dellgran & Höjer 2017). Orsakerna till detta kan vara många men ofta nämns ämnets inomvetenskapliga akademiseringsprocess som en bidragande faktor, där forskningen och forskningskommunikationen behöver svara mot akademins normer, kultur och behov. De forskningsfrågor som bottnar i professionens uttryckta behov ges därför inte alltid samma status som den forskning som formuleras fritt inom akademin. Behov som är formulerade närmare professionens praktik upplevs ibland vara i konflikt med den akademiska friheten och dess fria kunskapssökande men uppfattas också vara präglade av alltför stark politisk styrning (Svensson & Plantin 2024).

FINANSIERING AV FORSKNING OM SOCIALTJÄNSTEN

Även om flera statliga forskningsfinansiärer finansierar forskning på välfärdsområdet så är det huvudsakligen Forte som har i uppdrag att finansiera tillämpad och behovsstyrd forskning på området. I halvtidsutvärderingen av forskningsprogrammet Tillämpad välfärdsforskning konstateras också att programmet hade hittat sin nisch inom forsknings- och innovationssystemet med sitt praktiknära fokus och att det inte fanns mycket överlapp med andra forskningsfinansiärer (Faugert & Co 2022).

Om man utöver typen av forskning (tillämpad och praktiknära) även tittar på studieobjektet för den forskning som finansierats inom ramen för programmet – socialtjänsten, och gör en sökning i de svenska forskningsfinansiärernas gemensamma databas över beviljade projekt (Swecris) kan man konstatera att den absoluta majoriteten av de forskningsprojekt som nämner socialtjänsten i titel eller sammanfattning finansierats av Forte. Det ger förstås bara en mycket grov bild av forskningsrådens finansiering på området men stärker ändå bilden av att programmet hittat sin nisch i forskningsfinansieringssystemet. Dock rapporterar inte Statens institutionsstyrelse, som är en mindre finansiär av tillämpad forskning inom socialtjänstområdet, till Swecris. Myndigheten har dessutom sedan ett par år tillbaka lagt ner sin externfinansiering.

Det nationella forskningsprogrammet Tillämpad välfärdsforskning har genomfört totalt nio utlysningar och fördelat närmare 900 miljoner kronor till cirka 150 olika projekt, inklusive Forskarskolan för yrkesverksamma inom socialtjänsten (FYS).

FINANSIERAD FORSKNING INOM TILLÄMPAD VÄLFÄRDSFORSKNING OCH HÅLLBAR SOCIALTJÄNST

I sju av programmets utlysningar fick man som sökande ange vilket av programmets åtta prioriterade områden ansökan riktade in sig på (upp till tre områden för varje ansökan). Tabellen nedan visar hur ansökningarna fördelade sig på de åtta områdena.

Tabell 2. **Fördelning av ansökningar inom programmet Tillämpad välfärdsforskning (n=150)**

FÖRDELNING AV ANSÖKNINGAR INOM PROGRAMMET TILLÄMPAD VÄLFÄRDSFORSKNING	
Implementerings-, förändrings- och förbättringsarbete	357
Brukarmedverkan/delaktighet	315
Effekter av interventioner	260
Socialtjänstens förebyggande arbete och tidiga insatser	208
Metoder för att utreda individers behov av insatser	169
Sammanhållna insatskedjor och samverkan	163
Digitalisering och välfärdsteknik	137
Ideell och privat sektor som utförare av socialtjänstens insatser	67

Under arbetet med agendan genomfördes en första utlysning inom Hållbar socialtjänst, i samverkan med programmet Tillämpad välfärdsforskning. Utlysningen avsåg bidrag för 3–4-åriga forskningsprojekt och hade som övergripande syfte att bidra till stärkta förutsättningar för en hållbar, mer förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst. Utlysningen var öppen för flera forskningsinriktningar under förutsättning att relevansen för socialtjänsten och dess klienter/brukare tydligt kunde motiveras och att projekten svarade mot utlysningens syfte om stärkta förutsättningar för en hållbar, mer förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst. I utlysningen specificerades också att forskningen bör ske i samverkan med socialtjänstens verksamheter, brukare eller intressenter och att forskningen ska kunna ligga till grund för utveckling och förbättring av socialtjänstens verksamheter. Totalt inkom 119 ansökningar om projektbidrag, varav 15 beviljades. Beviljandegraden blev således 12,7 procent.

De inkomna ansökningarna rörde en bredd av teman inom socialtjänstområdet. Övergripande kan konstateras att ansökningarna i hög grad var tematiskt relevanta även i förhållande till de behov som identifierats i arbetet med den strategiska forskningsagendan. Drygt hälften av ansökningarna rörde individ- och familjeomsorg, omkring en femtedel rörde äldreomsorg och cirka 12,5 procent rörde funktionshinderomsorgen och/eller LSS. Omkring 10 procent av ansökningarna hade ett övergripande socialtjänstperspektiv. Enbart två av de inkomna ansökningarna bedömdes falla utanför programmets ramar.

Baserat på en genomläsning av alla sammanfattningar bedömdes hur ansökningarna fördelade sig på fyra tematiska områden som framkommit som samlar de forskningsbehov som identifierats i arbetet med den strategiska forskningsagendan. I tabellen har varje ansökan givits ett huvudtema, men flera ansökningar skulle också kunna vara aktuella inom flera teman; ett exempel rör forskning om metoder och arbetssätt för förebyggande arbete som både kan sägas rymmas inom temat Bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt och temat Förebyggande och tillgänglig socialtjänst. För dessa ansökningar sattes Förebyggande och tillgänglig socialtjänst som det primära temat. Fördelningen av ansökningar utifrån teman redovisas i tabell 1. Notera att de sökande inte valt huvudtema själva och att klassningen baseras på sammanfattningar och därmed bör tolkas med viss försiktighet.

Tabell 3. **Ansökningar i utlysningen Tillämpad välfärdsforskning/Hållbar socialtjänst 2026 fördelat på de fyra teman för forskning som framkommit i behovsidentifieringen.**

TEMATISKT SPÅR	ANTAL ANSÖKNINGAR
Socialtjänstens bedömningsmetoder, insatser och arbetssätt	46
Förebyggande och tillgänglig socialtjänst	25
Kunskapsbaserad och hållbar socialtjänst	36
Samverkan och samspel inom och mellan organisationer	9
Utanför programmets tematiska ramar	2
Totalsumma	**119**

Kvalitativa metoder dominerar bland de inkomna ansökningarna i utlysningen. Baserat på en analys av nyckelord i sammanfattningarna (med stöd av Co-pilot) för respektive ansökan som inkom i utlysningen har drygt 80 procent av ansökningarna en kvalitativ inriktning. Omkring 60 procent av ansökningarna inkluderar intervjuer, men andra vanligt förekommande nyckelord är tematisk analys, diskursanalys, samtalsanalys, dokumentanalys, kodning/transkription. Analysen visar också att samskapande och verksamhetsnära arbetssätt är vanliga i ansökningarna, till exempel förekommer arbetssätt som workshops, delphipaneler och framtidsverkstäder i omkring en tredjedel av ansökningarna. Omkring 40 procent av ansökningarna inkluderade något kvantitativt inslag, enkäter eller någon annan metod för mätning, uppföljning eller jämförelser, ofta i kombination med andra metoder. Relativt vanligt är också mixade metodansatser, omkring 20 procent av ansökningarna hade en uttalad mixad metodansats.

Den största gruppen av ansökningar var alltså olika kvalitativa studier, där intervjuer, fokusgrupper, observationer och olika analysansatser dominerar. En relativt stor grupp var också samskapande utvecklings- och implementeringsorienterade projekt, där workshops, delphipaneler, framtidsverkstäder, processutvärderingar och genomförbarhetstest återkommer bland nyckelorden. En mindre grupp utgjordes av utvärderings- och effektinriktade studier, där några hade en experimentell design (nyckelord som rct, kluster och stepped wedge), och några hade fokus på pilottester eller genomförbarhetsstudier. Ytterligare en grupp av ansökningar har inriktning mot register-/sekundärdata och longitudinella studier.

Sammanfattningsvis visar den övergripande analysen av sammanfattningar och nyckelord att de ansökningar som inkom i utlysningen var tematiskt relevanta i förhållande till de områden som i behovsidentifieringen framkommit som angelägna i förhållande till en hållbar socialtjänst. Kvalitativa ansatser dominerar både bland inkomna och beviljade forskningsprojekt men forskning har också finansierats med kvantitativa och effektinriktade ansatser.

FOU-MILJÖER SOM EN DEL AV FORSKNINGSLANDSKAPET

En viktig del av det praktiknära forskningslandskapet inom socialtjänsten utgörs av de FoU-verksamheter som byggts upp i kommunal och regional regi. I uppdraget till Forte om att inrätta programmet Hållbar socialtjänst lyfter regeringen särskilt att FoU-miljöer och andra aktörer utanför akademin ska kunna ta del av forskningsmedel.

Föreningen FoU Välfärd beskriver FoU-miljöerna som en möjlig motor för lokal, regional och nationell utveckling samt för praktiknära forskning med hög relevans för kommuner och regioner. De utgör enligt föreningen en brygga mellan akademi och praktik, där vetenskaplig kompetens kan stärka det praktiska arbetet samtidigt som närheten till verksamheterna bidrar till att utveckla den vetenskapliga kunskapsproduktionen (FoU Välfärd 2023).

Även Socialstyrelsen har analyserat FoU-miljöernas roll i utvecklingen av en mer kunskapsbaserad socialtjänst inom ramen för ett regeringsuppdrag (Socialstyrelsen 2025). Myndigheten konstaterar att FoU-miljöer, under rätt förutsättningar, kan spela en viktig roll i omställningen till en mer kunskapsbaserad socialtjänst. Deras styrka ligger i närheten till praktiken, god kännedom om lokala behov, flexibilitet i samverkan med kommuner samt kompetens att analysera lokala data och ge snabb återkoppling som kan användas i såväl utvecklingsarbete som forskning.

Samtidigt bedöms FoU-miljöernas potential inte utnyttjas fullt ut i dag, vilket även påverkar deras långsiktiga stabilitet. Socialstyrelsen pekar vidare på behov av stärkt samarbete mellan FoU-miljöer, samtidigt som skillnader i resurser mellan olika miljöer kan försvåra samverkan. Myndigheten framhåller därför behovet av gemensamma nationella satsningar med regionalt genomförande för att stärka en jämlik och kunskapsbaserad socialtjänst.

Forte har redan i dag möjlighet att finansiera FoU-miljöer och andra aktörer utanför akademin, förutsatt att de är godkända medelsförvaltare. Inom programmet Hållbar socialtjänst finns dock skäl att vidareutveckla hur denna möjlighet kan användas för att i högre grad främja praktiknära forskning där FoU-miljöer och kommuner i större utsträckning kan vara centrala forskningsutförare.

BEHOV AV STÄRKTA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FORSKNINGEN OCH NYTTIGGÖRANDE

För att forskningen ska kunna komma till nytta och bidra till en mer kunskapsbaserad socialtjänst behövs systemutveckling och förbättrad infrastruktur när det gäller kunskapscirkulation mellan forskning och praktik samt spridning och implementering av kunskap. I de dialoger och underlag som ligger till grund för den strategiska agendan återkommer behov av långsiktiga strukturer och finansiering, främjande av långsiktiga samverkansformer mellan akademi och praktik, stärkt kompetens och mottagarkapacitet i kommunerna samt bättre data, infrastruktur och stöd för implementering. Både forskare och praktikföreträdare beskriver också att det finns betydande utmaningar med att få utrymme för forskning i och nära socialtjänstens verksamhet. Det finns ett stort intresse bland både socialtjänstens aktörer och forskare av att integrera forskning och praktik i högre utsträckning än i dag, men brist på tid och utrymme hindrar den utveckling som behövs. Att vilja och intresse finns har också konstaterats i en enkätstudie som genomfördes under år 2025. Studien visade bland annat på ett starkt engagemang för kunskapsutveckling och forskning bland socialarbetare men att många saknar tid att ta del av forskning i den utsträckning som önskas (Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten 2025).

Dessa behov är nära sammanlänkade: utan kapacitet för kunskapsproduktion och omsättning av kunskap i praktiken och fungerande kunskapsflöden riskerar även relevant forskning att få begränsat genomslag, och utan långsiktiga former för samverkan mellan akademi och praktik blir det svårt att bygga den praktiknära kunskapsutveckling som efterfrågas.

De mest framträdande behoven i fråga om förutsättningarna för forskning, nyttiggörande och samverkan som lyfts i våra dialoger är:

- Behov av att främja utvecklingen av nya och/eller mer långsiktiga strukturer för samverkan mellan och integrering av forskning och praktik i socialtjänsten,
- främjande av kombinationstjänster eller ”kliniska” forskartjänster som förenar praktik och forskning,
- stärkande av forskningsfältets kapacitet genom finansiering av doktorander, inklusive samverkansdoktorander,
- insatser för att främja bättre tillgång till data för forskning inom socialtjänstens områden,
- insatser som främjar FoU-miljöernas och kommunernas möjligheter att ta del av forskningsmedel och forskningskapacitet,
- behov av ”enklare samarbetsvägar” för forskning och praktik: tydliga kontaktpunkter, fungerande processer och digitala stöd – som gör det enklare att koppla på forskning i vardagen och genomföra mindre samarbeten,
- att forskningsresultat behöver paketeras och spridas i format som når chefer, professioner och beslutsfattare och som stödjer praktisk tillämpning samt
- mer praktikanpassade kommunikationsformer, återkommande dialogforum och nationella eller regionala plattformar som samlar resultat, synteser och lärdomar över tid.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR SAMVERKAN, PRAKTIKNÄRA FORSKNING OCH KUNSKAPSCIRKULATION

Inom ramen för den nationella forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten (FYS) initierades ett större forskningsprojekt 2022 kring frågor om kunskapsformer, kunskapsbehov och kunskapsanvändning i socialt arbete (se vidare Svensson & Plantin red. 2025). Syftet var att undersöka hur dessa olika aktörer ser på kunskap i socialtjänsten med särskilt fokus

på de två kunskapsformerna vetenskap och beprövad erfarenhet. I antologin framkommer flera utvecklingsbehov gällande forskningen i och om socialtjänsten. Till exempel beskrivs ett behov av fler arenor och zoner för utbyte, utveckling och ifrågasättande av kunskap mellan forskning, profession och politik (Hultqvist och Hollertz 2025) och att det förekommer delvis motsägelsefulla bilder bland olika aktörer inom fältet när det gäller vilken kunskap som finns, fattas och behövs samt om vem som ska avgöra det (Plantin och Sernbo 2025). I antologin används begreppet ”kunskapscirkulation” för att beskriva att kunskap inte är statisk och visa på vikten av att beakta mängden kunskapsaktörer som bidrar i cirkulationen i takt med att kunskapen rör sig men också de många kunskapsarenor där kunskap utbyts och är i omlopp. Författarna pekar på att kunskapscirkulationen i socialtjänstens fall sker dels externt, mellan olika kunskapsproducenter och socialtjänsten, dels internt inom organisationen. Mycket av den externa kunskapen överförs dock inte i dialog utan når oftast den enskilde medarbetaren genom olika kunskapskanaler.

Författarna menar vidare att kunskapsutvecklingen och forskningsanknytningen i socialtjänsten behöver stimuleras både genom att stärka den forskning som är mer allmänbildande och analytiskt fördjupande, som sipprar in i organisationen och har en mer indirekt påverkan på olika beslut, och att stödja olika former av vetenskapligt förankrade metoder och program som mer aktivt kan implementeras i organisationen. Förutsättningarna för detta, och för att olika kunskapsformer ska kunna integreras i det dagliga arbetet, handlar enligt författarna om att uppvärdera kunskapscirkulationen både internt och externt i socialtjänsten. Tid för reflektion, att värna och utveckla de interna kunskapsarenorna för kunskapscirkulation men också att skapa nya kunskapsarenor externt, i relation till exempelvis universiteten eller andra kunskapsproducerande organisationer beskrivs som viktigt. Det kan handla om fler möten inom fortbildning men också fler möten för kunskapsutbyte mellan forskning och praktik.

Begreppet kunskapscirkulation används i den strategiska agendan, med utgångspunkt i nämnd antologi. Syftet är att programmet, vars yttersta mål är en kunskapsbaserad socialtjänst, ska agera med utgångspunkt i en syn på kunskapsutveckling som inte förenklar eller betraktar kunskap som något som enbart tas fram av forskare och förmedlas till praktiker, utan som en dialogisk process som förutsätter såväl relationer och tillit som formaliserade strukturer. Förståelse för hur kunskap och forskning i praktiken uppstår och cirkulerar i socialtjänstens kontext är en viktig förutsättning för att kunna genomföra effektiva insatser för ett ökat nyttiggörande av forskningen.

REFERENSLISTA TILL BILAGAN

Dellgran, P. & Höjer, S. (2017) *Varför forskarutbildning? Socialvetenskaplig tidskrift, 24(2).*

Dellgran, P. & Höjer, S. (2024) *Lista över doktorsavhandlingar i socialt arbete. Arbetsmaterial. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.*

Faugert & Co. (2022) *Halvtidsutvärdering av det Nationella forskningsprogrammet om Tillämpad välfärdsforskning.*

Forsberg, M. FoU Välfärd (2023) *FoU i välfärdssverige. Igår – idag – imorgon.*

Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten (2025) *”Socialtjänsten vill ha mer forskning men saknar tid att ta del av den”. Nyhet på forskarskolans webb www.forskarskolanfys.se 2025-11-13*

Hultqvist, S. & Hollertz, K. (2025) *Praktik och politik i socialtjänsten – mot en transparent zon, kapitel i Svensson, K. & Plantin, L. (red.) (2024) Kunskap i rörelse. En antologi om kunskap i socialtjänsten.*

Salonen, T. & Panican, A. (2021) *Genomlysning av socionomfältet: Nuläge och prognoser om socionomers utbildning och arbetsmarknad. (Research Reports in Social Work; Vol. 2021, Nr 6). Socialhögskolan, Lunds universitet.*

Socialstyrelsen (2025) *FoU-miljöers roll i utvecklingen av en kunskapsbaserad socialtjänst.*

Svensson, K. & Plantin, L. (red.) (2025) *Kunskap i rörelse. En antologi om kunskap i socialtjänsten.*

Plantin, L. & Sernbo, E. (2025) *Om kunskapscirkulation och herrelösa forskningsresultat, kapitel i Svensson, K. & Plantin, L. (red.) (2024) Kunskap i rörelse. En antologi om kunskap i socialtjänsten.*

www.forte.se